

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KETSZER EGY HONAPBAN KOLOZSVÁRON
XXIII. ÉVFOLYAM 2012. 14. (604.) SZÁM — JÚLIUS 25.

ára 2 lej

Árkossy István: New Tóni

- Szilágyi Júliával beszélget
Demeter Zsuzsa
- Szócs István: Ki volt az a „marha”?
- Sigmond István: Molekulák 32.
- Márton Evelin rövidprózái
- Tóth Mária: Hütlenség
- Papp Attila Zsolt: Az utolsó marsbéli költő
- A NAGY KILOMETRIK

KARÁCSONYI ZSOLT

A könyv él és élni akar

A könyvnél nincs csodálatosabb, mondom ezt felvállaltan részrehajló módon, nyomtatott betűkkel, miközben eszembe villan, hogy építészeti műremekekről, pompás zeneművekről, képzőművészeti alkotásokról is íródtak könyvek, ráadásul szép könyvek, olyan kivitelezésben, hogy öröm kézbe venni valamennyit. Aki a könyvet szereti, annak tényleg sajátos örömet jelent, példának okáért XVII. századi nyomtatványokat kézbe venni, lapozgatni az elsárgult vagy barnás árnyalatokban játszó oldalakat, és arra gondolni, hogy a könyvet hajdanában néma mesternek nevezték, ahogy ezt Richard de Bury is teszi *Philobiblon* című munkájában, ami azóta is a bibliofília egyik alapműve.

Mindenki őriz magában valamiféle képet a könyvről, a szép könyvről, s ha már az előbb a képzőművészeti tárgyú könyveket említettem, talán nem véletlen, hogy az első elektronikus könyvet éppen a budapesti Múcsarnokban foghattam kézbe, mert a mai, egyre hangsúlyosabban képi és elektronikus kultúra e legújabb találmánya a képzőművészetekkel foglalkozóknak mintha sokkal inkább keze ügyébe esne. Talán ezért történt, hogy amikor a közelmúltban két olasz tudós eddig ismeretlen Caravaggio-műveket talált, felfedezésüket *e-könyvben*, elektronikus könyvben hozták nyilvánosságra.

A fentiekből remélem kitűnik, hogy az e-könyvet nem tekintem a hagyományos formájú könyv ellenségének, csupán vetélytársnak, bár meg lehet, hogy hosszú távon inkább csak kiegészítője lesz. Kiderül.

De bármilyen formát, alakot öltön is magára – a könyv él és élni akar. Szerzője nemkülönben. Még most, a XXI. század második évtizedében is szeretne eljutni az olvasóhoz. A huszadik század második felében akadtak olyan elméletirők, akik meghirdették a szerző halálát, ennek ellenére, vagy éppen ezért, a XXI. században is akadnak olyan szerzők, akik nem kívánnak belenyugodni abba, hogy csak annyira legyenek jelen a társadalom egészének vagy a könyvet olvasók táborának életében, mint az a két indián, aki ott őgyelgett az idejű Ünnepi Könyvhéten Budapesten.

A néma mesterek kedvelői megunták, hogy a könyv nem jut el a címzetthez, az olvasóhoz. A *Székelyszó* júniusi számában Czeglő Zoltán, a *Korunk* júliusi lapszámában Vida Gábor és Dávid Gyula hívja fel a figyelmet arra, hogy a könyvet márpedig meg kell menteni, még akkor is, ha a könyvek kiadói és terjesztői egyre kevésbé figyelnek erre. Miután, különböző szakmai fórumokon az elmúlt évtizedben, számtalanszor mondták el a szerzők, hogy a könyvterjesztés gépezetében egyre több a homokszem, talán éppen most találják meg a kiadók és terjesztők a könyvnek, szerzőnek, olvasónak egyaránt járható utat.

Cicero abban reménykedett, hogy neve fél évezreddel halála után is fennmarad. Nem a pergamen, a nyomtatott könyv, vagy az *e-könyv* formátum a lényeges, hanem a fennmaradás ténye. Az olvasók és a szerzők után, talán a többi, a könyv világához mégiscsak szorosabban kötődő szereplő is megérti ezt végre.

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között.
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a **HELIKONT**.

14

Beszélgetés Szilágyi Júlia esszéíróval, kritikussal

„Az irodalom nem példatár”

– Többször ír gyerekkoráról, a szüleiéről, hogy mennyire fontos volt számukra történetekké formálni a mindennapi élet történeteit. Ez a fajta történetben élés mennyiben volt a későbbiek során meghatározó?

– Azt gondolom, valamilyen tartást adott. Hozzászóltam ahhoz, hogy nem panaszkodni, hanem cselekedni kell, megtenni mindent az adott körülmények között. Háborús gyerek voltam, 1936-ban születtem, négyéves voltam a háború kitörésekor. Az anyám, kis törékeny aszszony, a negyvenkét kilójával vágta a tűzifát, de nem nyafogott. Amikor életbe lépett a háborús hiánygazdaság és bevezették a fejadagot, mi, zsidók kisebb adagot kaptunk és nem minden élelmiszer járt nekünk. Később számára rettenetes pillanat volt, amikor a konyhapénzből kispórolt pénzből szövetet vett nekem kabát, és vásárlás közben letette valahova, nem találta meg többé. Anyám nem volt síró, tízévenként szoktunk sírni, de ekkor zokogva esett be az ajtón. Talán a fiatalság segített át azon, hogy nem zavart: bélelt műbőr kabátban és vastag gyapjúszoknyában kiteleltem. Anyámnak viszont nagy kudarc volt, többet szeretett volna nyújtani nekem, mint amennyit neki nyújthattak hét másik gyerek mellett. Minden ilyen kudarc felbresztette benne a gyerekkori frusztrációkat. Apámnak 16 évesen ott kellett hagynia az iskolát, nagyapám meghalt az inzulin feltalálása előtt két évvel cukorbetegségben. Apám csépett, városi fiú léte, de ezt is humorosan mesélte. Ezeknek a gyerekkori és kamaszkori nélkülözéseknek nem volt szenvedéstörténet-jellege. Akkor mesélték csak el, amikor már túlléptek rajtuk, érett, felnőtt perspektívából néztek vissza rájuk, s tréfás történetekként tudták elmondani. Már érett fejjel jöttem rá, hogy ezek sorozatos tragédiák. De ők nem akartak tragizálni, sajnálatni magukat. Büszke vagyok rájuk, mindez megerősítette bennem azt a tudatot, hogy az emberi méltóságunkat különböző helyzetekben meg tudjuk őrizni.

– A történeteknek viszont hiteleseknek is kellett lenniük, hogy áthidalhassák ezeket a személyes tragédiákat...

– Anyai ágon a családban nagyon jó mesélők voltak. Nagyapám fantasztikus meséket talált ki. Adott volt tehát a mesélés hagyománya. Anyám ugyanakkor szenvedélyes olvasó volt. Én úgy tanultam Adyt, Petőfit, hogy anyám házimun-

ka közben is verseket mondott. Nekem máig is meggyőződésem, hogy aki tudni akar, az megszerzi magának, akár autodidakta módon is azt, amire szüksége van. Persze, nem lehetett értelmiségi, de a műveltsége elképesztő volt. Én mondtam utána a verseket – az anyanyelv egyben verstanulás volt, de mint a hétköznapiak része. Van olyan Ady-, Petőfi- és József Attila-kötet, ami szétesik már, de nem kötettem be, hadd örökölje így a fiam: ott nyílik ki a könyv, ahol a nagyanyja kedvenc verse volt. Talán ez volt a pályaválasztásom fő indítéka, benne élttem az irodalomban, az enyém lett, közöm volt hozzá.

– A történetmondás hagyománya belezajlott abba, hogy elsősorban a sokkal személyesebb esszé műfaja felé fordult a kezdeti kritikai pályán?

– Ez sokkal bonyolultabb. Mint minden, irodalommal kacérkodó gyerek, verset is írtam. Amikor rájöttem, hogy milyen a jó vers és milyen a rossz, abbahagytam. De az olvasás annyira szenvedélyemmé vált, hogy nem tudtam elképzelni az életemet nélküle, nyilvánvaló lett, a jövőm valamilyen módon a könyvhöz fog kötődni. A kritika azonban nagyon szerénytelen mesterség, önjelöltként mások bírálói lenni nagyon nehéz. Egyre több érv szólt amellett, hogy ezt a fajta kritikát nem akarom művelni. Már csak azért sem, mert a diktatúra az irodalmat a saját eszközévé akarta tenni, a kritikust egyfajta szakmai cenzorrá, az író ideológiai irányítójává. Nekem ez nem tetszett, nem akartam piszkos munkát végezni.

– Tudatos elhatározás volt eszerint az esszé felé fordulás?

– Nem egészen, egy idő után vettem észre, miután figyelmeztettek is, hogy egyre inkább valami mást írok, sokkal személyesebbet, nem ideológiai vagy akár esztétikai normákat kérek számon a szövegen, vagy ha igen, akkor személyes hangnemben, nem didaktikusan, fölényeskedve. A kritika esszévé vált. Valamikor a kilencvenes évek elején volt a *Látóban* egy levélváltásom Selyem Zsuzsával erről. Teljes őszinteséggel be kellett vallanom, hogy nem elhatározás nyomán alakult így, hanem lassacskán formálódott esszévé, amit életpályákról, művekről írtam. Egyre inkább

használtam valamilyen irodalmi műformához, bár a kritika is az, ha jó.

– A kilencvenes évektől már nemcsak írja, hanem tanítja is az esszét, ebből a kurzusból könyv is született *Lehet-e esszét tanítani?* címmel...

– A kérdés mai napig nyitott a számomra. Az olvasást lehet tanítani. A tanítás során arra törekedtem, hogy az élmény és ne a teória felől közelítsem meg az irodalmat. A teória arra való, hogy szempontokat nyújtson az értelmezéshez. Az irodalom nem példatárként szolgál, az elméletnek nem gyakorlóterepe. Hanem személyes élmény, bár ez egyre kevésbé tűnik meggyőzőnek, amióta az olvasás, a könyv maga háttérbe szorult. Úgy látom, megint vizuális civilizációban élünk... Persze, az internetet is olvassuk és írjuk, de ez valahogy egységesíti, elgépi-esíti az írott betűt és az olvasó – ha még van ilyen – viszonyát. Jó néhány hallgatóm példáján tapasztaltam, hogy az olvasás kényszer is lehet. Aki bölcsészeti tanul, annak sajátos szakmai kapcsolata van, lehet az írott betűvel, a könyvvel, s ez nemcsak információszerezést jelent, hanem élvezetet is. Ennek az élvezetelvű olvasásnak nem tudom, van-e még vonzereje...

– Ennek az élvezetelvű oktatásnak köszönhetően voltak rendhagyóak ezek az „órák”, bár talán helyesebb a beszélgetés szót használni...

– Gyimesi tanárnőnek az volt a véleménye, hogy nem lehet az irodalmat úgy tanítani, mint a kémiát. Ezt a mást várta tőlem. És ez a szabadság ösztönző volt, mert nem tudok úgy tanítani, ahogy engem is tanítottak...

– Pedig kiváló tanárai voltak...

– Igen, és néhányan élményszerűen tanítottak. Például Szabédi László, Csehi Gyula, Jancsó Elemér, Szabó György. Nagyon művelt, nagy tudású emberek. Szabédinál nem lehetett jegyzetelni, rögtönzött. Előttünk született a gondolat, valóságos tűzijáték volt, ahogy beszélt, mi ámultunk, közben azon is töprengtünk, hogyan fogunk ebből vizsgázni. Nem került sor a vizsgára. És sose fogjuk

Szilágyi Júlia

1936-ban született Kolozsváron. A Bolyai Tudományegyetemen szerez magyar szakos tanári diplomát, 1969–1991 között a *Korunk* szerkesztője. 1992-től a BBTE Magyar Irodalomtudományi Tanszékének megbízott előadójaként. Önálló művei: *Jonathan Swift és a XX. század*, Bukarest, 1968; *A helyszín hatalma*, Bukarest, 1979; *Mit olvas, Hamlet herceg?*, Bukarest, 1993; *Versenymű égő zongorára*, Vásárhely, 2002; *Lehet-e esszét tanítani?*, Kolozsvár, 2007; *Jegyzetek az akvárium-ból*, Kolozsvár, 2010. Számos rangos kitüntetés birtokosa.

elfelejteni, hogy a tanári munka az élvezet átadása is, nem csak a tudásé, vagy a kettőé együtt!

– *Tanári tapasztalat nélkül vállalta el Cs. Gyimesi Éva felkérését, hiszen 1969–1991 között a Korunk szerkesztőjeként dolgozott...*

– Ez így van, nem taníthattam, mert nem tartották meg azt a versenyvizsgát, amelyre esélyesként pályáztam. Nem tudtam még, mennyi anyag gyűlt ellenem, csak azt észleltem évekig, hogy ahány szerkesztőséghez fordulok, valamilyen ürüggyel, nem szakmai érvekkel, elutasítanak. Rossz érzés volt, de több időm maradt olvasni, publikálni. Akkor azt hittem, az első olvasói benyomás már is kinyomtatható. Fiatalon minél hézagosabb volt a tudásom, annál nagyobb volt az önbizalmam. Amikor a kiadó felkért hármunkat, Láng Gusztávot, Kántor Lajost meg engem, mint ennek a korosztálynak a kritikusait, hogy gyűjtsük össze az írásainkat, mert kiadják a Forrás sorozatban, csak Kántor Lajosnak lett kötete. Éreztem, hogy a huszonévesen írt recenzióim még nem a könyvespolcra való. Először a Láthatatlan Kollégiumban, majd a négyéves képzés keretében tanítottam szabadon választható nyílt kurzusokat. Az első kurzus nem is az esszé volt, hanem *A várakozás az irodalmi művekben*. Kiválasztottam olyan műveket, amelyekben a várakozásnak kiemelt szerepe van. Így Penelopé az *Odüsszeiából* vagy Németh László alteregójának, Joó Péternek a várakozása a *Szerdai fogadónapban*, de Thomas Mann *József és testvéreitől* Proustig sok minden belefért ebbe a témakörbe. Kettős célom volt ezzel: nagy művekkel ismertetni meg a hallgatókat, és bizonyos írói fogásokra, módszerekre felhívni a figyelmüket. Majd a négyéves képzés keretében már találnom kellett egy tágabb keretet, amely nem ennyire kiváltságos csemegézés. S ez volt az esszé.

– *Milyen szempontok mentén történt a válogatás? Ha megnézzük a kötetet, Montaigne-től Gabriel Ličeanuig, Borgestől Bretter Györgyig felvonul a magyar és a világirodalom.*

– Nagyon nehéz volt kiválasztani azt a néhányat, amelyről beszélni kellett. Célom az volt, hogy minél tágabb irodalmi horizontot nyújtsak. Az esszé erre kiválóan alkalmas, többféle élményvilág és beszédmód találkozik benne. Persze, hozzájárult az is, hogy nagyon szerettem az alapítót, Montaigne-t, eredetiben is olvastam, s nagyon nagy élmény volt, hogy az a francia nyelv mennyire készen van már ekkor, s mennyit változott azóta a helyesírása. Rájöttem arra, hogy milyen szabadon csaponghat az író, ha esszét ír, beleviheti az egyéniségét. Ez volt az alap-szempon. Aztán belejártam az a régi rögeszmém, hogy nem választom külön a magyar és a világirodalmat...

– *Első kötete egy Swift-monográfia, majd a későbbi esszékötetek, a Horizont-*

sorozat köteteinek előszavai elég színes, szerteágazó olvasmányélményről árulkodnak, amelyet nehéz első látásra egységbe fogni. De a magyar és világirodalomnak az előbb említett egységben láttatása magyarázata is lehet ennek a színes kavalkádnak...

– Az, amit Goethe a Weltliteraturról mond, nagyon fontos kezdete valaminek: a nagy író, akármilyen nyelven ír, világirodalmat ír. Nincsenek kis és nagy irodalmak. Nagy írók vannak és ők a világirodalom részét képezik, még ha kevesebb ember által beszélt nyelven is alkotnak.

– *Hangsúlyeltolódásokról azért beszélhetünk, Székely János és Bretter György esszéi különös hangsúllyal kerültek szóba az órákon...*

– Igen, ez így van. De a *Temetés Zsögödönt* vagy Székely *Ars poeticáját* vétek lett volna kihagyni. Ezek az esszék elkísérik az embert egy életen keresztül. Az én életemben ünnepi olvasmányok, vissza-visszatérek hozzájuk. Az újraolvasás híve vagyok, mindig adnak valami újat, a régihez hozzácsapódnak a bennem végbement élettapasztalatnak, életérzésnek olyan adalékai, amelyek módosítják az olvasói befogadóképességemet. Ez nem munka – én annyira élvezetelvű vagyok, hogy számomra a szakmám elsősorban nem csak köteleesség. Nem tudok beletörődni abba, hogy a könyvkultúra leértékelődjék.

– *A fentebbiek az irodalomnak mint sajátos nyelvezetnek az alapos ismeretét is feltételezik. Az előbb említette, hogy mennyire más Montaigne-t eredetiben olvasni...*

– Nagyon fontos, hogy a nyelvnek a világában miként tudunk eligazodni. Hogyan látjuk az anyanyelvet, amikor más nyelveket is megközelítünk? Erre akkor jöttem rá, amikor egy francia regényt fordítottam. Megtanultam magyarul. Mert rájöttem valami egészen elemi, spanyolvasz-szerű igazságra: nem szavakat kell fordítani, hanem gondolatokat, az én nyelvemre, lehetőleg azon a szinten és azzal a szövegatmoszférával, ami

az eredetiben van. Nem lehet másként, nemcsak azért, mert minden nyelvnek megvan a maga lelke, de megvan a saját szintakszisa, a saját képvilága, s annak megfelelőt kell keresni az anyanyelvben.

– *Talán a Nyugat esszéírói a legkorábbiak a magyar esszéírók közül, akik bekeverültek ebbe a tankeretbe. Hol kereshetjük a magyar esszé kezdeteit?*

– Mert a *Nyugat* esszéíróival nő fel a magyar esszé az európai esszé akkori szintjéhez. De el tudok képzelni olyan magyar esszéutatót, amelyik az emlékirat és a levél felől közelíti meg a kezdeteket – mert ezek a személyesebb, kötetlenebb, magát a szereplőt a szövegben elhelyező műformák törték az utat a magyar esszé felé. Mikest, Bethlen Miklóst is ide sorolnám... Valahol náluk kell keresni a magyar esszé kezdeteit, s jó lenne ezt az elgondolást a magyar esszéutatóban figyelembe venni.

– *Bretter és Székely János mellett életművében jelentős helyet szentelt Szilágyi Domokos költészetének. A Szisz-féle ügynőkügy után miként látja, ennek a vitának volt-e valamiféle katalizátorszerepe, illetve történt-e lényegi módosulás a recepciójában? S manapság megint aktuális téma: mennyire lehet magánember/író és politikum viszonyát különválasztani?*

– Nem hinném, hogy lehet, persze, az elfoglaltságomat is megvallva. Ha valakivel kapcsolatban nem merült fel bennünk a gyanú, akkor az Szisz volt, akit szerintem nagyon durván megszaroltak. Gondolj arra, hogy egy hat- vagy hétgyermekes lelkészcsaládban miként lehet egy embert sarokba szorítani úgy, hogy akkor a testvéred nem tanulhat vagy az apádat elmozdítatjuk a helyéről. Nem beszélve arról, hogy a barátnője, menyasszonya is bekerült a kihallgatottak körébe. Talán épp ez volt az utolsó csepp a pohárban, miatta ráállt erre az ördögi alkura.

– *Utólag megpróbálta összerakni az akkori eseményeket?*

– Persze, mint ahogy azt is megpróbáltuk kitalálni, mikor is történhetett a beszerzése: ilyen árulkodó jel volt Szisz megváltozása. Elkezdett inni, elmaradtak Nagy Kálmánnak és Szisznek a rendszeres látogatásai. Nem akart államvizsgázni, nem akart állást vállalni. Teljes negativizmusba menekült, amit utólag meg lehet magyarázni azzal, hogy nem akart olyan helyzetbe kerülni, hogy kénytelen legyen jelentéseket írogatni a kollégáiról, barátairól. S közben tönkrement idegileg. Minden évben egyszer-kétszer hónapokat töltött az elmegyógyászatban. Papírt szerzett, ez egy nagyon fontos mozzanat: így akart szabadulni, bizonyítani, hogy nem beszámítható. Ezek persze hipotézisek, semmilyen bizonyítékom nincsen. Az egész összerakva beleillik abba a képbe, hogy nem önként jelentke-

>>>>> folytatás a 4. oldalon

>>>>> folytatás a 3. oldalról

zett besúgónak. Ez teljesen elképzelhetetlen, annyira idegen volt a természetétől, jellemétől.

– Készült egy film is a botrány kipattanása után...

– ...amelyben épp azt mondja az a Péterffy Irénke, aki öt évet ült, Páll Lajossal együtt tartóztatták le, hogy nem tud rá haragudni, mert biztos benne, olyan helyzetbe hozták, amelyből nem volt kiút. De nem tudom elfogadni azt a magyarázatot sem, hogy mindez csak kitaláció, amivel románok kompromittálni akarták kiemelkedő íróinkat, hogy ezzel is megalázzák a magyarságot. Láttam a kézírását. Stefano Bottoni eljött hozzám, ideadott egy dossziét – belenéztem és elkezdtem sírni. Nem lehetett azt mondani, hogy hamisítvány. De látszott, hogy ezek nem az ő szavai. Nem az ő stílusa. Hogy diktálták neki. De végeredményben: ítélkezhet-e, aki nem volt ilyen helyzetben? Senki nem ismeri pontosan a saját teherbíró képességét. Mindenkinek van gyenge pontja, amin keresztül zsarolható. Én sem vagyok hős, és Szilágyi Domokos sem volt hős, Szilágyi Domokos költő volt. És nem lehet egy kalap alá venni Sütő Andrással, aki a központi bizottság tagja volt, vagy Létay Lajossal. És nem lehet egy kalap alá venni Nyirővel, hiszen Szisz nem vállalt politikai szerepet, hanem belekényszerítették egy rettenetes helyzetbe. Nyirónél nem tudom elfogadni az író/magánember és a politikus szétválasztását. A közéleti személyiség tetteit már nem lehet magángesztusként értelmezni. A mű nem magánügy, a politikai tevékenység még kevésbé az.

– „Akkor leszek igazán öreg, ha félni kezdek a fiataloktól”, olvasom egyik feljegyzésében. A Transindex hírportálon is állandó rovata van, amely egyben folyamatos kapcsolatot is jelent a fiatalabb online generációval...

– Én soha nem zárkóztam el mereven egy-egy kommunikációs lehetőségtől. Az internet ma megkerülhetetlen, én is használom. De nem szeretem a kizárólagosságot. Persze, ma már szinte minden elérhető interneten. De én fenntartom magamnak a jogot, hogy összehasonlítsak szövegeket, kiadásokat. A szellemi szabadságomat védem a technikai kényelemmel szemben. De vannak dolgok, amelyekhez mint kíváncsi ember is ragaszkodom. A könyvekhez ragaszkodom. De nem akarok se könyvnek, se gépnek, se újságnak rabja lenni. Érdekel mindenki véleménye, s csak úgy tudom a saját nézeteim kialakítani és vállalni, függetlenül, és a tévedések kockázatát vállalva, ha tudom, hogy nem kész nyelvi panelektől kapok információt. Ehhez ragaszkodom.

DEMETER ZSUZSA

SEBESTYÉN MIHÁLY

Helmholcz Attila fővámellenőr rejtélyes eltűnése

Adalékok az Újvári Blackburn Színház történetéhez

Keresztanyám testvérhúga, Blackburn Mariska táncosnő volt egy amerikai kisvárosban, ahová főleg – nem kizárólag keresztanyám testvérhúgának fejlett női idomzata miatt – rengeteg újvári honfitársunk vándorolt ki. Az újváriak ott rendszerint azonnal vállalkozásba kezdtek, nem szórták a pénzt, befektettek, terveket szőttek, garast garasra fektetve, jobban mondva minden cent helyét kicentizve, hazagondolva kuporgattak, Újvár gyarapodására tették föl éltüket.

Ez így első hallásra súlyos csúsztatás, hiszen ki az az örült magánzó, aki a hazának gyűjtögetne, midőn a haza egyáltalán nem látszott törődni vele abban az órában, mikor Hamburgban vagy Marseille-ben hajóra szállt Újvári Tóth Elemér, Újvári Pimpós Tebriz, vagy Újvári Katona Hubert bimbózó szerelmével a szívében? Nincs ilyen ember az egész újvári diaszporában, kivéve keresztanyám testvérhúgát, Blackburn Mariskát mozgás- és táncművésznőt. Ő valóban saját színházra gyűjtött. Bevallott célja volt ez, mielőtt hajóra szállt volna Konstancán – ugyanis nincstelen volt és az olcsó járaton utazott. Kétszeri átszállással és kevés poggyásszal, valamint kitágult orlikakkal szívta a sós, frissítő tengeri levegőt kelbimbónál nagyobb mellbimbózata alá, mint olyan vilájáró, aki eladdig szárazföldi patkányként csak bűzös parasztschókból forgolódott, riszálta mozgásművészetét, melyre egyetlen komoly érdeklődő sem akadt, úgy értem, művészi szempontból. A bugrisok csak az idomokat méregették, meredélyükhöz kapkodtak, pénztárcájukhoz kevésbé, és ezen Mariska néném egyszercsak felháborodva és levonva a maguktól is adódó természetes konzekvenciákat, miután kicsiny őstangáját nem (mindig) önszántából vonta le az oly sokszor dühöngő férfivád kényszerítő hatására, na hát kijelentette, hogy elmegy Újvárról, el bizony, meg sem áll a világ végéig, és azért fog gyűjtögetni, hogy egy igazi mozgásszínházat alapíthasson Újvárott. Az elsőt ebben az országban, ahová a tánc és a harmonikus örömmozgás, a zene és az idomok viharzatának összhangja mint jogos honába vonulhaszon be.

Diadalmenetben? – faggatta Újvári Helmholcz, a helyi Polgári Kaján-Társaság – titkára, aki éppen a helyszínen tartózkodott, az Újvári Parasztschó egyik szeparéjában és azon mesterkedett, hogy a jövőben az Újvárit Blackburnre változtató idomművésznőről két ujjal, az asztal alatt fetrengve levonja a művésznő idom- és kéjfészket rejtő őstangáját.

– Ha nem is diadalmenetben, de legalább egyszerű, szerény meglepéssel – folytatta zavartalanul Újvári (utóbb Blackburn) Mariska, hiszen szok-

va volt ilyen kísérletekkel tizenhat éves kora óta, amikor Újvári Bethesda Keaton először próbálkozott nála az adatbevitellel –, mint aki hazajön, megérkezik egy hosszantartó száműzetésből, ahová gonosz nyomorultak kergették, és sikerül az átkot megtörnie.

Ezek a szavak azonban nem maradtak kettejük között. Nem is szállhattak el nyomtalanul, hiszen Helmholcz barátunk azonnal abbahagyta a kotrást, felegyenesedett, jelentős mértékben, de szerencsére nem végzetesen, beverte a fejét az asztal lapjába, felborított két dzsinkobás talpaspoharat, azonnal a belsősebében lapuló töltőtollához kapott, melyet minden körülmények között magánál hordott, mint afféle ős-írástudó, és feljegyezte mandzsettájára. (Fehér kezelő, özv. Újvári Keményítő Henrikné mosodájából a minap hozta haza.) Másnap már kezelőjét kézről-kézre adták az újvári jobb polgárok, az Újvári Kóriczáék (címeradomány Nagy Lajostól) és Újvári Rostélyosék (címerbővítés és hagymahámozási privilegium VIII. Czylicicza Roland ciprusi keresztes önkényúrtól), óvári Papoleczék, akiknek az ipszilonos y-át a kommunisták i-re közönségesítették.

A heveny elhatározást tettek követék, Mariska, keresztanyám testvérhúga (tíz évvel volt ifjabb és idomosabb) kevés poggyásszal szállt fel egy Konstancára robogó vonatra, majd egy luxushajó rozsdahajófenék-osztályára, amely pontosan egy hét múlva indult, azt követően, hogy a pályaudvarra kivonult Újvár apraja-nagyja, csöcseléke és elitje, szegénye és krózsusa, mezítlábasa és fazakasa. Összetömörültek, egymás nyakába lihegték, cseppfertőztek, virággal borították el a vonatfülkét, ahová Mariska néném felszállt. Két szatyor könnyű szendvicset és egy fél tőtöttbáránt (helyi kiejtés) pakoltak fel és gyömöszöltek be a poggyásztartóba, volt, aki levelet, fényképet, cigarettát, kis szilvóriumot, ezerjót, papramorgót, pálinkát, gyomorkeserűt vagy átkot is küldött az Újvilágban vállalkozó rokonának, a vonat lépcséjéhez konzervesdobozokat kötözték az Amerikát látott öreg újváriak, a mozdonyt fellobogózták Újvár címeres lobogójával (kék alapon koronás kamasztigrisek ugrálnak át egy arany várfalon), és az országzászlóval, Ú. Bethesda Keaton még egy dalt is komponált, amit azonban nem nyílt alkalmat bemutatni a sok búcsúztató beszédetől. A vonat már régen túljárt a csikaszhorpaszi vasúti csomóponton (kb. 45 km), amikor még mindig tartottak a megható kijelentések és elszabadult csavarmondatok. Ez látszólag senkit sem zavart, ugyanis az újváriak imádtak tapsolni, lelkesedni, akár volt rá okuk, akár nem.

Amíg Mariska néném hazatér Amerikából és valóra váltja színházala-

pító fogadalmát, határozták el a polgárok, Ú. Helmholtz sokak által olvasott mandzsettáját letétbe helyezik a város múzeumában, a nevezetes újvári dokumentumok sorát gyarapítva. Nagy Lajos városalapító-levele, valamint Papolcziék elhurcolt, de utóbb mégiscsak előkerült, a titkosrendőrség fogdáit és verőkamráit is megjárta ipszilonos y-ja mellé került, emlékeztetve a múzeumlátogatókat, a helyi iskolákat és szakmunkásképző intézeteket, a felekezeti óvodásokat és állami árvaházak növendékeit Mariska néném nemes fölajánlására.

Mariska néném pedig napokkal később belépett Blackburn (Kentucky állam) város egyetlen szalonjába, mely abban az órában is tömve volt sörvarangyokkal és bengáli bugrisokkal.

A szlovigé, csávók – rikkantotta utánozhatatlan könnyedséggel, mely csak a nagy művészek sajátja, csak azok tudnak ilyen természetes nemtörődömséggel, ennyi bájos hetykeséggel köszönni, akik megjárta már sügölyuktól az édeslyukig minden zegét a cúgos színházlapátoknak. Jellegzetes újvári köszöntés volt, csak azok ismerték, akiket Á Szlovigé Helga tanárnő tanított a Palabányában gitározni, akiket Á Szlovigé tanárnő vitt a pünkösdi tilalom ellenére a Paczolaji féle kertészetbe paramétert lopni, akik Újváron nőttek fel és ott ettek először görögdiynyét, amit Á Szlovigének hívtak egymás között a srácok, magukat emlékeztetve a nonkomformista tanárnő összkomfortos dinnyéire.

A sörvarangyok és bugris bengáliak felugráltak az asztalok mellől, felkeltek a pult és söntés alól, kidugták fejüket a törött padok résein, a kármentőre száradni/józanodni kiakasztott részek lehuppannak a döngölt agyagos padlóra, csak úgy döngött-rengett Blackburn (Kentucky) városa a viszonzott á szlovigéktől.

Ekkor derült ki, amit Mariska néném mindig is sejtett, hiszen lány létére is nagyon figyelt Á Szlovigé tanárnő földrajz óráin, ahol hazánk egyenlő távolságra feküdt az Urál hegységtől és az Atlanti óceántól, bár voltak évek, amikor mintha közelebb lett volna az Urálhoz és annak urálbányáihoz (vagy urán lenne?), mint az Atlanti ójcejéhez, amely érthetetlen módon vonzást gyakorolt Újvár sok-sok amúgy törzssökös lakójára, szóval ekkor vált teljesen világossá néném előtt, hogy Blackburn (Kentucky) városát rövid fél-századdal korábban az Újvárról kivándorolt újváriak vagy oda haza nem tért kalandorok alapították.

– Akkor hogyhogy nem New-Újvárnak hívják? – tette föl logikusan a kérdést a sörvarangyoknak és bengáli bugrisoknak. Hiszen itt mindent szabad, vagy nem? Itt sem vagytok teljesen szabadok, csávók?

A korcsmában nagy-nagy csönd támadt, hallani lehetett, amint az embereknek fáj a szívük az óhaza iránt, és a falakon lassan percegve távoznak a manitoba indiánok utolsó árnyai dél-délkeleti irányba.

Ekkor emelkedett szólásra az asztalfőn heverő merevrészeg polgármester, aki természetesen ugyancsak Újvárott szü-

letett és odahaza még Debreczi Csikas Malachitnak hívták. (És mindenki meg volt győződve, hogy amikor felnő, notórius hangutánzóként a világ számos színpadán fog sikert sikerre aratni, sőt úgy fogják hívni, hogy Sertéshit. De csalódtak, mint annyi másban. Mellesleg jegyzem meg, sokan azért hagyták el az óhazát, mert egyetlen optimista jóslat sem teljesült, nem jött be, csak a Piros Haccsereg.)

Na, ide figyelj, aranyanyám, mondta Malachit, akarom mondani Disznóhit, azért nem lett New izé, mer a már vót. Mikor benyújtottuk a névalapítási kérelmet Hoover elnöknek, a kormány aztat feleltette, hogy sajnálom, fiúk, szósz szerint így írta vissza nekünk a Hoover-féle Fehér Ház magyar titkára, valami Dalmady Dugózó nevű ügynök, már foglalt, van egy ilyen nevű helység Utah államban és egy másik is – ez itt a maximum – Dél-Dakotában. Erre olyan szomorúak lettek a fiúk, hogy valaki véletlenül a korcsmaasztalon felejtette az otthonról kapott kapadohányát, égő cigijét, és ettől reggelre leégett az egész város. Na, innen jött aztán az ötlet, hogy legyen Blackburn – feketére égett –, holott ebből a típusból minden megyében van három. Szóval ennyit, aranyanyám, az amerikai demokráciáról és a magyar összetartásról.

Ennyit szólt és aztán visszazuhant mélysötét hontalanságába, nemhiába volt a legokosabb ember egész New-Újvár, izé... Blackburnben (Kentucky).

Pedig Dalmady Dugózó pályájának alakulása sem volt érdektelen, mert később Mariska néném képtelen volt száradott szemmel előadni mindenféle rendű és rangú hallgatósága előtt, midőn még csak vágyálom volt a színház városunkban, ahol annak előtte annyiféle nemes erényű, de eleve kudarcra ítélt színházépítő, felsegítő, pártoló és portálló társulás alakult.

„D. D. tanulmányait 1846 és 1854 között a komáromi, tulai, esztergomi és pesti (bencés és pianista) gimnáziumokban, továbbá 1854 és 1857 között a palásti egyetem jogi karán végezte végig. Megtanult németül, franciául és mosogatni, s már jogász korában sűrűn bemosott a nevezetesebb szépirodalmi lapoknak és évkönyveknek. Az 1860. évi nemzeti mozgalmakban mint az ifjúság egyik vezére vett részt táncokkal és kőkemény műmellekkel; a megyék visszaállításakor 1861 januárjában Pendely vármegye tiszteletbeli, áprilisban pedig valóságos rémálma lett, a megyék újabb felosztásakor pedig hazament atyjához, Ó-Szlovigére és 1862-ben fejezte be ügyvédi vizsgáit, kimosta a száját csalánvizzel, miután sikeresen leszúrta a dékánt és lemásolta sógora emlékkönyvét, amit megvédett, akár ököllel is. (A *Nőszírom* című hetilapot 1863. július 1-jétől szeptember 30-áig idegesen, majd lassan megnyugodva ő szerkesztette.) A koffervízit ideje alatt egy darabban *Szilánkon Regenfuss Lajos* grófnak adott jogi és áltudományi vívóleckéket, illetve szilvóriumot, majd Pesten volt ügyvédbojtár, bűnsegéd és tarhonya. Utóbb pedig ismét atyja házában mosott, vasalt és főzött Ó-Szlovigén, míg 1866-ban a Pálfordulói Első Hazai

Takarékpénztár sikkasztára lett, följegyzői címmel. Ugyanebben az évben az Újvári Lenke Irodalmi Társaság kénytelen volt tagjai között helyet szorítani neki, mert nem volt senki más Újváron, aki erre kapható lett volna. 1870-ben Pendely megye fejkendőjévé választották. 1872 és 1907 között árvaszéki elnök volt, bár még éltek szülei. Az irodalmi életben 1853-ban tűnt fel mindenkinek, mennyire hiú és krakéler, kínos feltűnést keltett az Újvári Általános Korcsolyapályán, amikor kocás fülvédőben védte meg doktori címét a hidegtől. Ettől kezdve publikálta hazafias, Kossuthot enyhítő verseit, valamint műfogásait (Heidegger, Helmholtz Balázs, Goethe, Béranger, Déranjé, Lemértem Két Kiló, Alfred de Müzli, Victor Húgom és Péter van de Néném, Robert Blackburns stb.). D. D. több jogi és árvaügyi gulyást is főzött kolbász és virsli nélkül, kiadta az *Árvacsalán* című szélhámosság elleni röpiratát albrétbe a szaklapoknak. 1905-ben mint az újvári öngyűlési elnök irányította a megyei ellenállást a Fejérvári úton a Balaton felé...”

Itt néném elfulladt, könnyek lepték el kék szemét, képtelen volt folytatni, de ennyi is elég volt Blackburn lakóinak, akik azonnal megtöltötték korszókat féldollárosokkal, félfontosokkal, 38 milliméteres revolvergolyókkal, pinpong- és golflabdákkal, szóval minden csecsével és becsével az amerikai földrésznek, oly szorosan, hogy Mariska néném alig bírta hazacipelni. Két más rakott hajó is úszott mögötte, amikor befordult az újvári főtérre. Ahol már várta a tömeg és a vámőrség.

Eléje lépett a díszegyenruhás fogadóbizottság elnöke, Helmholtz Attila – időközben ugyanis Keaton papa elhunyt a hosszú várakozás alatt, míg Mariska néném odakinn ecsetelte D. D. érdemeit – és a vám főellenőre rátette a kezét, olyan petőfis mozdulattal, teátrális felfuvalkodottsággal ejtve a szavakat, ugyanis aznap nem vett be a Gaviszkonyzin Tűzoltókat gyomrába az árva gulyás után.

Újvár népének nevében lefoglalom – jelentette ki általános döbbenettől övezve. Mindenki arra számított, hogy átveszi az adományt és nyomban nekiáll alapokat ásni Thália Újvárott oly régóta várt honának. Ehelyett bilincseket lóbált fenyegetően, ám annyira biztos volt fellépésében, hogy szál egyedül állt ki Újvár ellen. Foglalni akar, fitogtatja azt a szar hatalmát, a bamba barom, játssza itt a hivatalt, hallatszott innen-onnan a közönségből.

Mariska néném egyetlen erélyes és pontos mozdulattal, mely a nagy művészek sajátja, megcélózta Helmholtz Attila gigáját és tenyere élével úgy vágott oda, hogy H. A. holtan rogyott össze, még az újvári árvagulyást sem volt ideje visszaadni az anyaföldnek. A város egy muk nélkül temette el. (Bezzeg most nem voltak beszédek, taps, virágok, ilyesmi. Meg sem kellett őket esketni az örökös hallgatásra.) Mire kijött a hatóság, hogy felderítse H. A. főellenőr rejtélyes eltűnését, már félig állottak az Újvári Blackburn Színház falai, melyet utóbb az ismert sörvarangy és bengáli bugris adománytevők mozaikképeivel díszítettek kívül-belül.

Éppen Helmholtz Attila sírja felett...

SZŐCS ISTVÁN

Ki volt az a „marha”?

Ha így tennénk fel a kérdést, hogy... az a „marha, marha”?, csak Kolozsváron kerülne hétszáz „tudós”, aki kapásból rávágna: „*Constantius római császár*”, Nagy Konstantin utóda (337–361), azonban: „félreértés az egész!” Ezt onnét lehet tudni, hogy a helyi napilap szerint a közelmúltban volt a Kolozsvári Állami Magyar Színházban egy „hungarológiai nagygyűlés”, amelyen *hétszáz*, írd és mondd: 700 hungarológus vett részt. A hungarológiának pedig alapvető kérdése, hogy azok a ma már a magyar etnikumhoz számítandó népcsoportok, amelyeknek külön etnikai jelölésük van, pl. székely, palóc, csángó, kún, jász, milyen eredetűek, milyen nyelven beszéltek eredetileg; és egy olyan országban, amelynek államnyelve latin nyelvű volt, írásbelisége és hivatalos nyelve is latin, vezetőrétege tömören idegen – másnyelvű, „műveltebb”? – népek szoros gyűrűjében, a kisebbség miáltal tudta elmagyarosítani e masszív népcsoportokat?

(Sőt, ez a kérdés a törzsmagysággal kapcsolatban is felteendő, csak éppen a nyelvészet mulasztja el megválaszolni; ennek ellenére a kívülállókat foglalkoztatja. Egy románul anyanyelvű szinten beszélő ismerősöm autóstoppal utazott Marosludas-Kolozsvár viszonylatban, a gépkocsivezetővel hamar összeemelegedtek, s kezdték meghányyni-vetni a világ ügyes-bajos elintézetlenségeit; a széles érdeklődéskörű sofőr egyszer kifakadt: „na és igen, itt vannak ezek a magyarok! Ezekről se tudja senki, hogy kik! Egyszer csak úgy leereszkedtek a hegyekből!”... Ehhez hasonló értesülésem jómagamnak is nem egyszer volt. Ülök például Sepsiszentgyörgyön a vendéglőben O. T. kollegámmal; a szomszéd asztalnál két magabiztos modorú, diplomatatáskás úri elvtárs; lerítt róluk, hogy minisztériumi kiküldöttek, idegesen nézegettek-fülelgettek, s a fiatalabbik egyszer csak megkérdi: „De honnét itt ennyi magyar?” Társa vállat rándított: „Az ördög tudja! Talán még a háborúból?”...)

Szóval, *annak idején*, a római császárság korában a két északkeleti európai tartományt, Pannóniát és Dáciát egy meghódíthatatlan sáv választotta el egymástól, a Duna-Tisza köze; mintegy háromszáz kilométer hosszan, száz-százötven kilométer szélességben... észak felé szélesedően. A terület középpontjában a mai Kecskemét képzelhető el, de keleti határa csak „eszmeileg” volt a Tisza folyó, azontúl is hozzátartozott a Hortobágyi puszt-

ta, az Ecsedi láp, a Sárrét, a Maros és Temes alsó szakaszai körül a sok hatalmas láp, le egészen az Alibunari mocsárvilágig.

Sokak szerint mai napig tisztázatlan, sőt érthetetlen: a rómaiak miért nem szállták meg ezt a birodalom testébe hasító éket? A mocsarak ellenére, nem volt teljesen lakhatatlan, erről szól történetünk is; a császárság idején *jászok* lakták, méghozzá „áttelepült jászok” – *iaziges metanastae* –, s központjuk éppen az a vidék, amelyet mai napig Jászságnak hívnak, s amely a magyar népterületnek – földrajzi és családnévemben egyaránt – a legmagyarabb területe. Áttelepülésük előtt a *Don* folyó környékén laktak – ők azt *Tana* néven ismerték, ahol is állandó háborúskodásban éltek a szármatákkal; végül miattuk telepedtek át, de annyira összefonódott történelmük velük, hogy sokan őket is szármatáknak vélték. Mindenesetre, érdekes, szármata csoportok ide is követték őket s a közeliükben, Tiszántúlon telepedtek le.

Orbán István grafikái a 6. és 14. oldalon

Nagy *Konstantin* császár 330 körül leveri a szármátákat nyomorgató gótokat, majd megfegyvelni magukat a szármátákat is, ugyanakkor befogad birodalmába mintegy 30.000 előkelő szármátát, akiket szolgálók üzttek el. Utóda, *Constantius*, ki uralkodása során szinte egyfolytában háborúskodott, 359-ben e terület déli határa mellett, Sirmiumban telett (ez a későbbi *Szerémség* központja), amikor hírül vette, hogy a „szolgajászok”

akik uraikat elűzték, megint békétlenkednek.

Tanácskozásra hívta hát őket Acumincumba – a mai Pétervárad táján – s egy töltésre emelt trónuson ülve fogadta küldötteiket. Mikor azonban azt javasolta nekik, hogy fogadják vissza elűzött uraikat, a szolgajászok vezérszónoka lehúzta csizmáját és *marha, marha* kiáltással a császárhoz vágta és rárontott. A császár elmenekült, és elképzelhető, hogy csapatai milyen módon pacifikálták a szolgajászokat!

Az áttelepült jászok kérdésének első módszeres magyar kutatója, Szombathy Ignác¹ így értelmezi e csúnya jelenetet: „Itt már nem igényeltetik több adat a jászok magyar nyelvének bebizonyítására, midőn a görög származású latin író (Marcellinus Ammianus) világosan mondja, hogy a szolgálta-jászok dühös vezére a császárra kiáltá a *marha, marha* (magyar) szavakat. Hozzáteszi ugyan, hogy a »marha« szó csatajelnek vétetett, de ezt történetírónk csak a csata után hallá így magyarázni, midőn már egy jász ember sem merte volna megmondani, hogy ők egyenesen a császárt nevezték *marhának*.”

Nem a tartós nyári hőség és nemcsak a hétszáz hungarológusról megjelent fantasztikus híradás készített e sorok írására. Ám valóban egyre több olyan írás lát napvilágot, amely a Kárpát-medence „elő-magyar”, illetve magyarul beszélő, de nem magyarnak nevezett népcsoportjainak kérdését illeti. Így például a Püski könyvkiadó által megjelentetett *Ősök könyve*, Rozsnyai Ágnestól,² kimondottan kapcsolódik Szombathy Ignác vizsgálódásaihoz.

Az idők során ugyanis többen kétségbevonták, hogy az a bizonyos felségsértés magyarul lenne, vagy, hogy értelme azonos volna a „marha” szavunk jelenkori értelmével; avagy, hogy akkor egyáltalán így került volna rögzítésre. Van olyan vélemény, hogy valamely óillir-ősgermán, vagy elő-kelta nyelven egy hasonló szó „halál” értelmű lett volna és így csatakiáltás is lehetett. Tagadhatatlanul van bizonyos valószínűsége, de ez is – csak feltevés! Másodszor, a magyar „marha” szó becsmérő jelentése elég újkori, eredetileg egy (latin-német) árucikket, majd értéktárgyat jelentő szó volt, később lett általában „jószág”, majd „lábas jószág”, majd „szarvas-marha”, s legutóbb „barom” jelentése. Harmadszorban pedig, ha magyarul így kiáltották volna e szót, a magyar zárt *a* hangot nem ismerő idegen fülnek alapján a történész *morho*, *morho* alakban jegyzi le!

>>>>>>>>>>>>

>>>>>>>>>>>

Csak úgy előgyakorlat gyanánt, próbálkozzunk emez ellenérvek minél kevésbé harcias cáfolatával...

1. Nem szükséges, hogy két azonos alakú, de eltérő jelentésű szó azonos eredetű is legyen. *Mar-* kezdetű szavunk elég sok van, pl. a *mar*, valamely állat első két lapockája közti hely, lásd „marmagasság”; *kimarjul*; *mart* – meredek part; *marék*; a *Maros* elterjedt földrajzi név stb., valamint több ige: *marad* és *marni*. A Czuczor-Fogarasi szótár szerint a „marha” első szótagja azonos a *barom* szó elejével, ami pedig elég régi, mivel az óhéberben is: *bárim*. Ugyanaz a szó időtlen időközön át is hordozhat különböző jelentést, mint pl. a *bak*: „hímállat” és „állvány” – függetlenül első lejegyzésük időpontjától.

2. Az igaz, hogy a magyarban nincs *ilyen* csatakiáltás, mert az *huj!hajrá!* és *rá!rá!*, viszont az is igaz, harc közben gyakori a káromkodás (hadd idézzem megint a német tudósítót a háború idejéből, aki szerint a riadó felhangzásakor a magyar tüzérek *nobozdmeg!* „csatakiáltással” rohantak a lövegekhez. És igen, a riadó: *hamar!hamar!hamar!* – ahogy a tárogató rikolt; kissé palócosan: *hámár-hámár-hámár!*... Egyébként bármi lehet csatakiáltás; az egyiptomiaknál a kifejező *hám!hám!* volt...

Egyetlen szó természetesen nem elégséges a nyelvi azonosításhoz. Tudja ezt Szombathy is és elindul keletre, a nagy szármata síkság felé, ahonnan a jászok áttelepedtek; a *Don* folyó mellé, melyet az ottaniak *Tana* és *Szil* (Szél?) néven is ismer-tek; az Azovi tengerhez, melyet ott akkor *Temerind*-ként tisztelnek s ez, egy görög szerző szerint, azt jelenti, hogy „a ten-ger anyja”... Természetesen feszülten in-dul el, mert az akkortól filológiai „őstör-ténetírásnak” nevezett nemzeti történész iskola tekintélye-védettsége hanyatlott különösen Fogarasi halála után, és az em-bert a *Nyelvőr* rohamzászlóai egykettő lehorvátistvánozzák...

Jegyzetek

¹Kütfőtöredékek a magyarok történelmének Jász korszakához (kr. 112–378. Kr. u.) A METANASTA JÁSZOK magyar nemzetiségének megállapításával. Írta Dr. Szombathy Ignác Győr 1875... A szerző felsorolja azoknak a magyar történészeknek és íróknak a neveit, akik előtte e kérdéskört kutatták, Katona István és Gyárfás Lajos történészek között *Katona József* drámaíróét is! A klasszikus ókor nagy történe-szeit mind felvonultatja, kezdve Pomponius Mela, Strabon, Pliniustól – A. Marcellinusig bezárólag. E szerzők némelyikének mesészerű közléseit a nagy Szármata síkság népeinek különösségeiről az utó-bbi száz évben a tudomány nagyrészt kijavította (pl. az „arimás” – *arisazampu* kérdésben; lásd még Fiók Károlynál...)

²Rozsnyai Ágnes: *A magyarság spirituális gyökerei*. Ősök könyve. Püski, Budapest, 1912

(Folytatása következő számunkban)

SIGMOND ISTVÁN

Óseink

A főnök nem rúgott, nem ütött, nem harapott, nem tartott hosszú, meggyőző beszédeket, hogy rávegye az eltévelyedetteket az ősidők óta érvényes viselkedési szokások kötelező betartására, csak nem adott vastagbelet. Pedig a vastagbél volt a desszert, ezért tülekedtek mindannyian. Noha köztudott volt, hogy csak a kiválasztottak részesülhettek e felmérhetetlen értékű jutalomban, amely hosszát tekintve hasonlatos volt az éj tündérei számára font, atkahullákkal díszített nyaktekerők méretével, a benne szunnyadó ígéretes bélsár illatát pedig azonosítani lehetett egy megfojtott vakondok rothadásnak induló agyvelejének eszményi kipárolgásával, egyszerűen vasárnap lehetett csak elfogyasztani, a majdani vecsernye zsolozsmának szánt időszakában, amikor a lélek az ájtatosság melegágyában sokarcú önmagából egyarcba nemesül.

A pirulós arát az éjszaka öltöztette feketébe, aztán nappal is árnyékban maradt véglegesen, s így, az örök sötétség ruházatában nem óhajtott egy archa nemesülni, viszont szerette volna megszerezni a kiválasztottak státusát, ennek érdekében bármilyen megpróbáltatásnak alávetette magát, az élet értelmén töprengő közösség némasági fogadalmát tudatosan megszegve, már nem akadt olyan odú, ahonnan éjszakába hasító, kéjes visongásainak hangvirágait ne kottázták volna etüdökké a szerelem technikai készségének fejlesztésével álmodozó, düledt szemmel nyögdecslő némák, kik menyétek hullámosan ívelt testét harapdálták tébolyító nemi élvezetük másodperceinek csúcspontján, a pirulós ara viszont úgy a hatszázadik visongás után döbbszent rá élete értelmére, aminek vajmi kevés köze volt az örökléthez, avagy a feltámadáshoz vezető húshagyókeddek vagy hamvazószerdák hangulatához, amikor a mennyek díszes köpenyét öltik magukra a hívő, hitetlen vagy akármilyen lelkek, a pirulós ara életének értelme egész egyszerű megfogalmazásban eképpen hangzott: egy rózsaszínű archbőr fülekkel.

Repüljön, adta ki a verdiktet a
huszonöt éves aggastyán, akit a
bölcsek kövének utódjaként tar-

Molekulák 32.

tottak számon, ki hajlott kora ellenére kövületként életben maradt, hogy fátyolba öltözött hangjával morált oktasson. Ő volt az öregek tanácsa egymaga, szigorát s mindenkori méltányosságát bizonyítandó, a bölcsek kavicsának nevezte magát, merthogy az őslény, a bölcsek köve, a legnagyobb odú sziklafalába gyömöszölve próbálta megszokni az öröklét jótéteményeit. Repüljön egy óra hosszat a fák között, s megkapja a rózsaszínű arcbőrt fülekkel, részletezte a főnök, a méltányosság bajnoka imigyen.

A pirulós arának jó tíz évre volt szüksége, amíg múltat kutató tekintetét sikerült összefonnia a jövő képeivel, gondolatcsápjai meg-megkapaszkodtak a galaxisok titkainak odúiban, s végre eljött az idő, amikor a repülés levetkőzte a gravitáció terheit, könnyedén fel tudott volna emelkedni a fák közé, csakhogy nagyon benne volt már a korban, huszonnégy éves matrónaként értelmét veszítették az ehhez hasonló gyermekcsínyek, aztán meg hol volt már az agg főnök, a mostaniak nem is tudtak róla, hogy létezett valamikor, belerothadt ő is valamelyik sziklafalba, a fiatalok be-beólkodtak időnként a sejtelmes bűzöket árasztó odúkba, hogy magukba szívják az enyészetnek hódoló húscafatok éteri illatát. A pirulós ara egymaga maradt tudója az élet értelmének, nyaggatták érte éppen eleget, de sejtelmes mosolya mögött az örök némaság fogadalma lakat alatt tartotta élete titkait. Időközben akkorát változott a világ, hogy a rózsaszínű arc-bőrt fülekkel egyszerű hétköznapi eledelként tartották számon, egy szokványos menü része volt, az élet tulajdonképpeni értelmének mibenléte egy gondolat hátán röpdösött a fák között, szellők vitték el mindenhova, ahol emberi vagy félembéri lények kutakodtak sor-sor összevissza repdeső könyvoldalain, csakhogy a szellők szavát senkinek sem sikerült megfejteni, a matróna nem beszélt, a némaság karjaiban lelte az elmúlás. A tudós szellők most is ott várakoznak ég és föld között.

2011.

180. Km

A nagy KILOMETRIK

irányítja és szerkeszti Karácsonyi Zolt

GYÓRFI KATA

Termidorra

az egész lakást megtöltöm hóval
feltöltöm a kádat az autó sárvédőjéről
lekapart sós hólével
a hűtőt megtömöm
– mind a három szintet –
az éppen lehulló friss...
na ez mekkora ötlet
mégis hogy akarom megcsinálni

a tömbház elől felhordom a
– törvény értelmében –
feltört jégjárdát és az ágyamba
kiépítem a legveszedelmesebb korcsolyapályát
nem nem akarom hogy együtt szalomozzunk

és ha már eltorlaszoltam a teraszajtót
megvárom míg kitavaszkodik
így mindenki sajnálhat
hogy nálam még mindig tél van
de mielőtt azt hinnéd hogy erre vágyom
remélem feljössz hozzám
igen nyáron amikor nálam
még mindig tél van

1/21

az igazit keresem
akiről egy képzeletbeli
baráttól hallottam hogy
úgy jön be az ajtón
mint egy örökkévalóság óta
nem várt vendég
és az idők végezetéig sem marad

reggelre minden pecsenyét felmajszolniak
ezek a sokáig késő tengerészek
minden nekik lefőzött kávé
úgy zörög le a torkomon
mint azok a tizbanisok
amiket nekünk dobsz egy hétfő reggel

ne izgulj kedves mondd
egy kis apróért elveszlek
egy éjszakára megjárjuk
az Óperenciát oda-vissza
reggel majd kifekühdetsz
a kávédban feloldódott szavaiddal
napozni az elrontott versed soraira

de az én kávémm nem hűl ki
mindig ott csillogunk
a kockaszavak élein

locsolóvers

ez év húsvétja ürügyén
egy blognyi nyilvánosság előtt
gyere támasszuk fel akit illik
s kérjük szálljon alá ahová mi nem merünk
kérjük hitesse el velünk amit – olcsó rimmal –
nem hiszünk kérjük jöjjön vissza s jelezze
hogy minden sírós hisztériás vég után
nem baj hogyha kicsit mindig azt hisszük
hogy meghaltunk – mert ha nagyon metaforikusak
akarunk lenni a kilométerek minket is
a golgotára vittek s a féltékenységgel
tövisszorosítójától felsebzett az egész fejem
én most rád szegelem magam és prófétaként
kérek szárazra sírom ezt a sort –
megéri az egész sztori mert
ez év húsvétja ürügyén
egy blognyi nyilvánosság előtt
feltámasszuk akit illik
s célirányba ezúttal más-más
golgotát veszünk

botondnak

megpróbálok egy hosszú soros rövidet írni
és ragrimeket nem belevinni mert nincs időnk rá
hosszúlépést rendeltük a pincértől és kérjük fogja rövidre
mert délben kihagyhatatlan kurzusom van
hány éves vagy ne mond inkább nem akarok több
ilyen címet adni valami rövidet kellene innunk
nem fogok tudni ebben a formában egykönnyen felszabadulni
nem tudom eldönteni hogy engem akarsz lebeszélni erről vagy
a ruhát rólam de az hogy nem tudod énekelni a dalok szövegét
és inkább elmondod őket mintha sajátjaid volnának
eltereli a gondolataim egy bőségesebb mezőre mint valami
nagy tehenekeket és minden egyes kolompengésre megnyalod
a szád üzenetet már nem írok utána el sem kérem a számod
írok egy hosszú soros rövidet amiről majd azt hiszed rólad
írtam mert te sem álltad a számlát de megérdemelsz
egy hosszú soros rövidet valaki más nevével a címben

Bodzatinta

– Bolond vagy? Megölnének ezek gyermekestől – intett körbe a Valamik és Valakik felé Sztása, és egészen kicsire húzta össze magát. Egy kétéves kisfiú nadrágzsebében is elfért volna.

– Van nálad egy kis hasis? Azt hiszem, el kéne szállni. Néha nehezen viselem el a valóságot. Bár nem vagyok meggyőződve róla, hogy ez valóban a való világ.

– Légy nyugodt, hogy az, amíg engem látsz legalábbis. Ha választhatnánk a valóságok között, én biztos nem ezt a fájdalmat kívántam volna – mondta Sztása undorodva, és köpött egyet. Egy olyat, mint Brodu szokott. Kezdünk hasonlítani egymásra, gondolta Sztása, és hunyorogva a Kishercegre nézett.

– Különben van nálam. Tudod, hogy mindig van nálam. De én veled ellentétben nem arra használom, hogy a valóságtól elrugaszkodjam. Hanem arra, hogy kinyissam a kaput... – szónokolta Sztása kicsit kioktató hangnemben.

– Van kapu? – kérdezte a Kisherceg el-
kerekedett szemmel.

– Vannak. Kapuk vannak – dünnyögte Sztása és a pipa után kotorászott a táskájában.

Valami nem stimmel itt mégsem – morgogta Sztása magában, miközben egy hasisos pipát preparált, s a Kishercege fürkészte, aki szívet pattintott egy jó nagy késsel. A kés élén visszatükröződött a bőre. Szép bőre volt. Rengeteg anyajegygyel. A szeme is meg-meg csillant néha, zöldesen ragyogott, mint egy malachitdarab. Sztásának ilyenkor kedve lett volna kihívni maga ellen a sorsot, és addig szeretkezni vele, míg gyermeket fogan tőle. De hát akkor mindannyian meghalunk – gyilkos pedig nem lennék – hacsak nem vagyok máris az. A fene tudja, miket csinálók olyankor, amikor Szaíd hipnotikus álomba varázsol.

– Ki a fene lehet ez az ember? – tűnődött magában, miközben tovább fürkészte a Kisherceget és gépiesen gyűrogette a dohánnyal kevert egyveleget. Közben megeredt az eső, hirtelen szakadt le egy felhőből, amely mintha pont ezért fékezett volna le a Kolostor sziget fölött, hogy vizet csavarjon magából a nyakukba. A Kisherceg beszelelt a házba, a kristályfalon csurgott a víz, a bent mozgó ember teste pedig apró szivárványnak tűnt kintről.

Sztása tovább bámészkodott, és hagyta, hogy az eső tetőtől talpig beborítsa. Úgy érezte, lassan feloldódik, és a testét vízcseppek formájában beissza a föld. A szeme sarkával hirtelen egy ismerős látványt kapott el. A kristályszoza mögött egy galamb tollászzkodott, viccesen nyújtogatta a farkát.

A Csodálatos Mandarin galambja – villant be Sztásának, s elindult a madár felé, aki gyalogosan vonult egy ketrec felé, amelyben lengyel hiúzgalambok figyelték riadtan a feléjük közeledő embert, és az esőt.

Sztásának hányingere lett, és kiment a lábaiból az erő. A ketrec fölött egy ládában ott volt egy halom levél, a víz lassan csepegett rájuk, s a hirtelen oldódó papír színes cseppekben hullt a földre. Sztása alátartotta a tenyerét, majd kicsit szétdörzsölte a karján a cseppeket. Bodzatinta – dűnnyögte, majd lassan felnyalábolta a függőágyat, és hátra sem nézve felrohant a szobokrok felé, majd le a szűrös vulkáni tufán. A csónakot a dagály kicsempészte a barlangból, ha még egy keveset késlekedett volna, minden bizonyval el is viszi.

Sztása karja fekete volt egy helyen a tintától. A motor felberregett, és elhúzott a Tavak szigete fele.

A Kisherceg tanácstalanul álldogált egy darabig. Majd előkotorta a távcsövet, és gépies mozdulatokkal törölgetni kezdte a lencséket.

Szaíd egy magyar együttes *Aerosoul* című számát hallgatta maximumon, annyira hangosan, hogy az alatta ziháló Brodu is jól hallhatta a zenét. Persze Szaídnak fogalma sem volt róla, hogy a fülébe dörömbölő zenekar neve Másfél, ezt az egész mp4 lejátszót zenéstől, mindenestől a Megbízótól kapta, akinek szokása volt a megunt cuccait Szaídra sózni. Szerencsére a drogot is unja – súgta nevetve Szaíd Brodu fülébe, s megpaskolta kicsit a hajcsár temporát.

– Mozgás, angyalom – mormogta Brodu fülébe –, apropó, hová lett a nő szárnya, mi? Mikor hoztam, szárnya volt.

– A szárny visszahúzódott. Akarom mondani a szárnyak, mert kettő volt neki – lihegte Brodu.

– Egy volt, te hülye, csak kettévált aztán – gorombult be Szaíd és lökött egyet az ágyékával a hajcsáron.

Brodu összeszorított foggal túrta Szaíd szerelmét, magában csendesen káromkodott horvátul. Hogy a kutyák húznának a heréidtől fogva. Egy szárnya volt, mondd. Kettő volt – tudom én, elvégre ott aludtam a pihéiben hetekig, mit tudod te azt – sziszegte a hajcsár szomorúan, mert eszébe jutott Sztása illata, az a mézes, kesernyés valami, aminek sohasem talált nevet, hiába is kereste volna. Hiányzott neki Sztása. Az első évek, amikor még minden új volt. És ez a dög nem járogatott a házhoz. És én még nem voltam ilyen öreg – sóhajtott Brodu, mert mostanában úgy érezte, megrokkant, bár igyekezett ezt palástolni, amennyire csak lehetett. Irtózott annak a gondolatától is, hogy esetleg lecserélhetik, és soha többé

nem láthatja Sztását. Meg aztán, máshol már nem is tudna élni. Nemsokára huszonkét éve annak, hogy a szigeteken lakik. Ezen a picin is már tizenöt évet lehúzott. Nem vágyott vissza a kontinensre. Ott egye a fene a híres civilizációt – gondolta Brodu, és köpött egyet halkan.

Szaíd felhorkant fölötte, mint egy vadkan, és újra dőött rajta egyet.

Szaíd fejében haragvó egérkék kergettek egymást. Tegnap kicsit túlságosan beszívott a kikötőben, miközben felpakoltatta a rendelt cuccokat. Még ma át kell jusson a Monsteirosra is. Vajon mi az ördögöt csinál most az a bánatos kakadu? – töprengett magában.

A bánatos kakadu, azaz a Kisherceg
eközben megadóan hevert a sombokrok
alatt, a távcső mintegy ránőtt a szemei-
re. Az igazság az, hogy nyitott szemmel
aludt, miközben Sztását leste, aki má-
rák óta ki volt ülve az egyik ablak már-
ványparkányára, és nyilván a köveit bá-
multa, meg cigarettázott. Időnként bele-
firkált valamit egy füzetbe. A Kisherceg
odaadta volna valamelyik ujjpercét, vagy
legalábbis egy körmét azért, hogy meg-
tudja, miket írogat Sztása a noteszébe.
Már többször megkérte Szaídot, hogy sze-
reztesse meg Broduval azt a rohadt irkát,
hátha van benne valami használható, de
Szaíd legutóbb is jól oldalba taszította, és
azt mondta neki, hogy iparkodjon, mert
ha nem, madáreledelen marad egy dara-
big. – Meg kell egyed a galambjaidat, te
híres – fenyegetőzött Szaíd. Dolgozzál, ne
a növel törődjél – kiáltotta vissza a csó-
naktól, és elpöfögött. A fene ette volna
meg ezeket az őrlt kakadukat – dohogott
magában Szaíd, miközben maximumra
tekerte a *Mr. Kozlov* című számot.

Sztása az ablakpárkányon töltötte a fél estét. Bármennyire hülyén hangzik, imádta a naplementét, amiatt, hogy a nap ilyenkor vörösre festi a tengert, s lassan elmerül benne, mint egy medúzafejű sellő. Különben is, Szaíd és Brodu meglehetősen hangosan romantikázik a földszinten, a Megbízónak meg kénytelen lesz egy újabb adag rablómesét küldeni, ha nem akar mondjuk már holnap cápaledellé válni. Tegnap még nem bánta volna ezt a változatot sem. De ma valahogy nem akaródzott meghalni. Meg aztán Szaíd a múltkor tövist ütött a körmei alá. Egy teljes év kellett hozzá, hogy az ujjai helyrejöjjenek, és rendesen tapintani tudjon. A fenének kell ez megint. Bár ezek képesek kimetszeni belőlem egy darabot, és aztán velem megetetik. Bármilyen lehetséges, a pokolnak nincsenek határai. Míg a jó véges, a rossz abszolút végtelen – gondolta Sztása, és tovább figyelte a napot. Volt néhány érdekes köve, nappal pirosak voltak, estére besötétedtek, mintha egy-egy kis nap világítana bennük. Ha megforgatták őket, úgy tűnt, valami higanyyszerű folyadék hömpölyög bennük. A naplementén kívül egész este ezeket nézte. És spirálokat rajzolgatott a füzetébe.

>>>>>>>>>>>

TÓTH MÁRIA

Hűtlenség

Nem csengetett, nem is kopogtatással bátorzkodott be hozzám, hanem valami diszkrét kapirgálással, valahogy úgy, ahogyan a kis háziállatok szoktak jelentkezni.

Ajtót nyitottam.

Csontos, nagydarab, ám egész lényében virágzó lány állt előttem a folyosón, és ez volt a szövege:

– Kezicsókolom, én vagyok a masször, de azt hiszem, rossz helyen járok, engemet egy idős asszonyhoz küldtek ide...

Hívogatóan rámosolyogtam.

– Jöjjön csak be bátran, az az idős hölgy én vagyok.

A lány betért az előszobába, a beltér kellős közepén vetette meg a lábát. Szinte pimaszkodva mondta nekem:

– De hiszen maga még fiatal...

Ez így jó, érvényes belépés egy öreg nő szívéhez, és én rögtön arra gondoltam: ez a lány egy baragáni faluból szabadulhatott be a fővárosba, oltyán dialektussal ejtette ki a szavakat, azt például, hogy konitza, ami valami javakorabeli nőt határoz meg. S ahogyan így ácsorogtunk, emberközelségben egymással, lágy, kis szelőlő érintette meg az arcomat, aha, rögtön tudtam, hogy beműködött az Isten-pontom, ami az agyam fix pontján helyezkedett el, s ez azt jelzi, hogy a lány mögött betoppant hozzám a húsz éve halott uram. Szokott ő így jelentkezni. Egy lépést hátráltam és megkérdeztem a lány nevét, elárulta, hogy Mirela, s ez csöppet se tűnt nekem paraszti keresztnévnek. Jóanyja a kultúrházban holmi külföldi filmet nézhetett meg, mielőtt bedőlt szerelmeskedni a parasztház ágyába. A román parasztok ilyen állatias módon szórakoznak.

– Nézze, Mirela, én tényleg fel akarok venni egy masször, de pillanatnyilag még nem aktuális...

A lány nem mozdult, állt egyhelyben.

– A maga ismerőse, aki engemet ideküldött, azt állította, hogy maga komoly személy, szóval...

Én nem sietek bedőlni a lány karjába, mert az Isten-pont kitartóan működik, a szellő cirógatja az arcomat, szóval az uram nem tágit, vexál engemet.

– Komoly perszóna vagyok, minden magyar az, de most még nem aktuális...

A lány leírja a telefonszámát, azt hagyatékolja rám, és abban mara-

dunk, majd jelentkezem. Ha aktuális lesz. De ma, egyelőre, még nem az.

Bent, a szobában ledobok egy jól tömött párnát a szőnyegre és ráhelyezem az ülepemet. Így gyászolnak a zsidók, így közelednek az elmentekhez. Az uram halála után, én, a bigott katolikus ily módon üldögéltem fehér mezben, merthogy a hithű zsidók nem gyászolnak feketében. Egy kora délután ültem zsidó módra a párnán, és kimondtam, ami akkor hihetetlen volt számomra:

– És én ezentúl azt csinálhatom, amit akarok...? – Ez felfoghatatlan és hihetetlen volt számomra. Az idő csorgott az óra csontsárga lapján, és mindjárt beugrott a ritka részemlékek egyike. Az uram szerelme szép volt, de engemet alaposan megtépázott, ugyanis voltak fixa ideái, amiből nem engedett, számszerint ez kevés volt, de volt, s én igyekezet nélküli elfogadással viszonyultam hozzá. Dolgozott agyamban az Ady-effektus: kicsit ósdi, kicsit titkos. Az uram nem engedte, hogy szellőztessen a szekrényeket, olyasmi nem létezik, szó se lehet róla. Szerénke nevű anyósom pesti úrilány volt, művirágokat gyártott s azokat eladta a keresztényeknek, akik kivitték a temetőbe. Ő aztán biztosan szellőztette a kasznikat, akkoriban úgy mondták: nyisd ki a kasznit! Igenám, de az anyósom két fia azokban a késő reggeli órákban pont iskolában volt. A kaszniknak üledékes szaga van, pézsmailata, molyirtó levendula szaga, azokat nyitott ablak mellett ki kell szellőztetni. Én akaratlagosan soha nem szellőztethettem. Nem és nem! Csüggedten, lehajtott fejjel megadtam magamat. Méltósággal viseltem el a vereséget, amire az angol ember azt vágja rá: dignity. Kaszni-szellőztetés terén a mi házasságunk merő alkudozás volt, hol én voltam majdnem a csúcson, hol az uram. Az uram gyanakvás-marta képpel viszonyult mindenfajta kaszni-szellőztetéshez, s ha Aradon, a szüleim házában olyasmit látott, oda ment és becsukta az ajtót. Hátramögött nevelőanyám a fejére mutogatott, mármint hogy néki ott van valami baja.

Ültem zsidó özvegyként a párnán, és eszembe jutott az uram másik tiltása: nem engedte, hogy barométert vegyek. Ezt nem tudta soha megmagyarázni, mármint hogy miért nem, de nem. A rossz és a gonosz nem tévesztendő össze, igenám, de a barométerben nem volt se rosszság, se gonoszság, olyan kis ártatlan vágyakozásom volt, mert a barátnémnál, a baronessznél láttam egyet a falon.

Az öreg baronessz szinte lábujjhegyen lépdelt a barométerig és ujjával megkocogtatta; rögtön bejósolta a másnapi időt. Egyszer Félixfürdön nyaraltunk és bejöttünk Váradra ebédelni, s akkor, a korzósoron egy üzletben ott volt kiállítva a barométer. Az uram belémkarolt és szinte vonszolva vitt el onnan. Az ő otthonába nem juthat be holmi időjós műszer. De az égrekiáltó tiltás a masszázs volt, az uram szerint csak a könnyűvérű nők adják rá a fejüket ilyesmire. Ha be voltunk utalva szanatóriumba, az uram ott se engedte meg a masszázst, hogy nekem nincs szükségem olyasmire. Az uram tiltásai miatt sose robbant ki vita közöttünk. Isten ments a szavaktól, mert abból szekálás burjánzik elő. Mivel a tiltások száma a múltó évekkel nem gyarapodott, ezt a fix négyet elnéztem neki. Tiltakozásom azért létezett, olykor szinte reszketett tőle a lelkem. A szenvedés ritka párja néha előszivárgott, de ez elviselhető volt. Nevelőanyám hangja, amint éjszaka átbeszéltünk egyik ágyból a másikba: azért tudd meg, hogy a zsidó férjek a legjobb férjek a világon. Hát ez így volt igaz.

Arra gondoltam, előrefürkészve az időben, hogy a lány nagy bütykös kezével majd elpuhítja a végtagjaimat, simogatni fog, mintha ütemre, dalamra csendesítene le. Ez jó lesz így. Mert a jó a mi házasságunkban az volt, hogy ami jó volt az egyiknek, az a másiknak is jó kellett legyen, ettől párkapcsolat a házasság. A zenének hatalma van. A szerelem aktusának üteme van, a párok mintha zenére mozognának. A tiltások eltörpülnek s ettől áll helyre a párkapcsolat egyensúlya.

Az uram másik tiltása a házvétel meg az arany volt. Mi az a pont ott? Ja, az a végzetjel, kerüld el! Az uram a gulág-lágerből kommunistaként került haza s ez eltartott nála jó sokáig. Az uram az anyámtól örökölt házamat 1965-ben eladta és vett magának egy Fiat-1100 kocsit. Ezzel aztán a ház többé nem volt téma, de az arany maradt, mert szerinte egy kommunistának nem tartogathat otthon aranyat. Amikor az uram rokoni emigráltak, a szomszédok vették meg maradék aranyukat, jó olcsón. Nekem a jegygyűrűmön kívül nem lehetett aranyam. Az uram talányosan ravaszka mosollyal utasított el. Igaz, hogy a szokásokat könnyebb kiismerni, mint az érzelmeiket. Így tehát ékszervonalon soha semmit nem engedhettem meg magamnak, mert az uram akarata lebírt.

S ahogyan özvegykedtem zsidó módra a díványpárnán, újból eszembe jutott az uram tiltása a masszázss ellen, mert ha én kiteszem a testemet ennek, akkor hűtlen leszek hozzá, a pláne az, hogy a hűség egy életre szól, halálomig, halálodig... Rilke írta le: a csúcsra járunk, de vajon elérünk-e oda...? A lány első jelentkezése után, ahogyan teltek, múltak az órák, úgy fészkelte be fény az agyamba: egy aszszony képes rá jó és meggyőző érveket, mentségeket kitalálni, ha masszázsról van szó. De az is fontos, hogy az életben legyenek kudarcaink, ám az is lényeges, hogy engedmények is előforduljanak, ha a testemet, a lelkemet szolgálják. Masszázs terén én az uram rabszolgája voltam, de értettem hozzá várakozni az időben. A szerelemben az egyén szabadsága elvesz, de van visszaút a saját lényemhez. Üldögélve a párnán, emlékszövevényekkel bíbelődtem, hiszen én nem azért álltam rá a masszázssra, hogy szépítsem magamat, hogy fiatalítsam a testemet, hanem mert dögrövason voltam. Az áldozattal a testi ember előlép lelki emberré. Hát így, a nyolcvan körül ez velem a helyzet. Itt aztán megtorpan az időben, a saját életidőmben. Nálam a masszázss ezentúl létmód kell hogy legyen. „A függés, látom, életem nekem” – írja Madách. A függés túlélésem ingája. S ahogy az életem egy szabálytalan lét volt, a masszázss szikkadt jelenléte most majd bepótol valamit. Ahogyan József Attila írta le: én nem értem, csak élem az egészet.

Felálltam a párnáról és telefonáltam a lánynak, házhhoz rendelttem.

Napközben a lányra várakozva gondoltam, majdnem semmit se tudok felőle, azt se, hogy mennyi iskolát végezhetett, mert az biztos, hogy nem érettségizett, továbbá azt se merem megérdeklődni tőle, hogy mennyi ismerettel bír az emberi testről, tanult-e valamicske anatómiát, fogalma van-e a patológiáról? Mert az én esetemben ez a lényeg. Így, a múltó órákkal, valahogy merő bizonytalanság lettem, de azért lestem a lány jöttét. Arra gondoltam, hogy estelten milyen nehezen vackolom el magamat az ágyban, egy ronccstelep vagyok, fájnak a soha életemben nem sejtett inaim, érzem a vénáim vonulatát, kacskaringóit, a csontokat összetartó porcokat, nyálkákat, amikor kiszáradóban vannak. Percekig vackolom magamon a takarót, és rövidesen azt érzem, hogy súlya van, nyom, nyomdos lefelé a föld felé, a por felé. A cipőfűzés kész kín. A cipőt Pólika, az unokám küldte Amerikából, öreg nők

lábára való, kanadai termék, és én alig-alig vagyok képes belepásszítani a lábfejemet. Állandóan azt érzem, hogy hurcolom a testemet. Megváltás lenne nekem egy új Messiás, de az, a lublini mágus szerint késik, mert fentről nem eresztik. Cifrázatosan rezgek.

A lány estéli órán érkezett, belépett, s ez a parasztlányból lett masször engemet mustrált, tetőtől talpig, a háziruhámat vizslatta, nem holmi feslett ringy-rongy csüngött le rólam, hanem csinos voltam. Mutattam a formámat, úrinőhöz illően. Lelkemben az öregség magányba torzult, de azért adtam magamra.

Kovács Margit: Keramikus lány

Igyekeztem tisztába jönni a lány kilétével és tudásával, s ez nehezen menegetett. A lány ösztönlény volt, próbáltam elmagyarázni neki, hogy az inaim dudorait simította ki, a véna vonalán dolgozzon. Lefektetett és bébiolajat kent a kezére, azzal dolgozott, s nekem olybá tűnt, hogy nincs is keze, az ujjait csúsztatta rajtam, mert az igazi masszírozás nem dögnözés, hanem pusztá csúsztatás a semmibe. A lány, amíg munkált rajtam, keveset beszélt, apró mozdula-

itai úgy hullottak rám, akár a tavaszi eső paskolása. Mert a tavaszi eső verésének azért súlya is van. Csak az serkent, ami irritál, s emigyen a lány felébresztette a testemet. Néha rásandítottam Mirelára, a szabályos arc színtelen, majdnem kifejezéstelen volt, akár egy közkatonáé. A lány keze viszont értékérvényűséget teremtet, ütésállósága volt. Az én arcomra alaposan rátaposott az idő, szögletes lett, lelógó bőrpamacsokkal. Egy adott pillanatban kísérteties bizonytalanság uralt el, hagytam, hogy Mirela bogozza ki az inaimat. A reumas bogok az érzéki megismerés által még csak most fájtak istenigazából. A masszírozást követő napokban kissé könnyebben mozogtam, könnyebben fűztem be a cügoscipőt, könnyebben hajoltam le.

Este, miután az orromat belevertem a sötétségbe, rám tört a hűtlenség érzése. Hát megtehetem ezt az én urammal? S ráadásul még élvezem is a lány munkálkodását. A kérdés utóvégre az: megvan-e még a múlt és megidézhető-e? Én az időtlen lényeg nem akartam megragadni, s a hűség szála szakadóban volt. Mert az elmúlt, sorsformáló pillanat kihuny, nem hozható vissza. Ezen gondolatokra mosoly ült ki az arcomra, olyan ajak körüli semmiség. Tudtam, hogy a mosoly a jellemről vall, a nevetés elemi erővel tör felszínre, s a felszabadult lelkiállapotot tükrözi. Amikor ifjúságunk idején arról vallattam az uramat, hogy boldog-e, azt felelte, hogy majdnem boldog, de nem teljesen az. Tehát tudhatott valamit Schopenhauerről, aki szerint boldogság nincs, nem létezik, csak az illúzió a valóságos. Házasságunk ideje alatt kozmikus dédelgetéssel altattam el a lelkemet. Kettőnk viszonyában a személyes komédiák és drámák a múltó évekkel rám nehezedtek. Innen a későbbi depresszióm alapja.

A lány jött rendszeresen masszírozni, s a szomszédnők érdeklődtek, kerülgettek a kérdésekkel: és aztán már érez valamit? Hát ez az, valamicskét már észleltem, de nem merem néven nevezni.

A parasztlányból masszörre előlépett lánynak, ha munka közben nagyon koncentrált, a szeme üveges lett, akár a hulláké, de facto látott folyamatosan, de nem nézett, s aztán fölfogtam, hogy ő ilyenkor a kezével, az ujjával látott, így percipálta a dudoraimat, a bogaimat, a vénák vonuló útját, s ott el-elidőzött, s ez volt a pláne a működésében: az ő titkos fogásai.

>>>>> folytatás a 14. oldalon

Egyik délfelé a kóbor kutyák etetéséről jövök befelé a lenti hallban, s akkor utolér Simonné rekedtes hangja:

Botorkálok előre, a lift felé, sehogyse reagáltam le Simonné bügyörgését, mert szokott ő úgy magában beszélni. A nap folyamán belevergődve az időbe jöttem rá, hogy nekem bő a szoknyám korca. És ugyancsak napközben még eszembe jutott valami, ami az uram és jómagam kapcsolatára vonatkozott. Évekkel ezelőtt az urammal színházban voltunk, Maugham *Jégmadár* című darabját néztük meg. A darab lényege az volt, hogy a tenger felett, a hosszú repülésben, a hím madarak sokszor elfáradnak, ezt a nőtény megérzi, alája repül és a szárnyán viszi tovább. Ez valahogy érvényes volt a mi kettőnk házasságára is, csak úgy, felszárnynon vittem az uram nehezét. Hagytam, hogy Aradon eladja a házat, és autót vegyen magának.

A parasztlányból lett masször, amíg bánik a testemmel, néha megszólal, monologizál, beszél hozzám de nyilván választ se vár a szavaira, azt hozza tudtomra, hogy ezek a vén nyanyák a bébiolajba némi boraxot kevernek, hogy szép, fehér legyen tőle a testük. Megnyugtató, hogy neken ilyesmire nincs szükségem, mert az én bőröm tejfehér... Hallgatózom a lány keze alatt elterülve, én, a „habfehér virágszál”. Évekkel ezelőtt nevelőanyám egyszer megleste a tisztálkodásomat és hirtelen felnyögött: hogy lehet ilyen fehér a te bőröd! Felnevettem, s hogy bosszantsam: ja,

És álmodom is, feltűnik anyám, Biró Etuska, elszabott ruhában, nem is ruha, hanem ruhaféleség, és üveg-fal mögött van, csak úgy elvonul. Sovány, sápadt, hótt-beteg, neki aztán nem volt szüksége masszírozásra, de egyáltalán nem. A masszírozás hónapjaiban a Hold néha vérvörös lesz, mintha rá akarna zuhanni a Földre, a formájukból kiment férfiakra, nőkre. Néha azon tűnődöm, hogy ugyan milyen szerelem volt az uramé, szentséges, profán, különleges találkozás csodája, malgré toi, a heppeket megérte jóváírni neki. Csak úgy eltűrttem neki panasz, zokszó nélkül. Jól mondta Csehov: legfontosabb az életben a forma, mármint most, pillanatnyilag az elvékonyodó testem. Még csak erre vigyázna nagyon az uram.

[illegible]

>>>>>>>>>>>>

A nők nem magukért, hanem a férfiakért szépek. Én soha nem tudtam, hogy ki voltam, csupán annyit, hogy ki szeretnék lenni. Így viseltem el az uramat.

S ahogyan a parasztlányból előlépett masszőr dolgozott a testemen, úgy mentek le rólam a kilók. És teltek a szélzilálta napok és éjjek, a lány keze a romhalmaz testemen, s amíg mindezt tűröm, az átlagpolgár általános komolysága az enyém, s itt a hűtlenség már nem lehet téma. Kezdem kiismerni és megjegyezni Mirela tapintását, mert erre érdemes volt odafigyelni, az ő keze nyomán túlfűtött lett petyhüdt testem, a bőröm, olyan, akár a Baragánon nőtt akácfa ölnyi, fehér virágtömege, amitől itt, a Regátban illatos a levegő.

A masszázások szüneteiben normálisan éltem, annyira ésszerűen, hogy már a haláltól se féltem, ahogy elfolyt belőlem a fáradtság, úgy csordogált el a halálfélsz is. Már csak az izmok elernyesztő pihenésére vágytam, s ez a lány keze alatt ment végbe.

A lány arca halálba vesző arc, hozzám beszél, de egyáltalán nem néz a szemembe, hanem mögém, a semmibe. Kezdem annyira értékelni a munkáját, hogy már hiányolom, vágyom rá, mert a hájréteg futamodik a nyomán. Az öreg uram ugyan mit kezdene egy fiatallá masszírozott testtel? Én lennék ez? Én vagyok ez...

Mirela, amíg masszírozott, véletlenül leverte az üres parfümös üveget, még amikor fiatalasszony voltam, csak egyfajta parfümöt használtam, Guerlain Voil de nuit-t. Soha mást. Az éjszaka fátyla csakúgy lebegett utánam. Az uram hangja: itt a te szagod van, még a párnádon is ott maradt.

Ha az ember alaposan lefogy, megváltoznak a mozdulatai is, lágyabbak, kecsesebbek lesznek. Mintha nem is te lennél, hanem egy másvalaki, kissé idegen tőled, de azért ismerős. A szív sose csal meg. És előkerülnek a régi ruháim is, nem ósdiak, ám patinások. És a szomszédok, ha a piacon, az áruházban összefutnak velem, rám merednek és azt kérdik: hát maga az...? És beperdül hozzám a népszámláló, olyan harminc alatti emberke, s amikor a kérdőívben oda jutunk, születési évszám, mondom: 1933. A népszámláló, a széken ülve, teljes testével felém fordult:

– Kiről beszélünk?

– Hát rólam...

A népszámláló tagadólag rázta a fejét, szavak nélkül is kimondva az ítéletet.

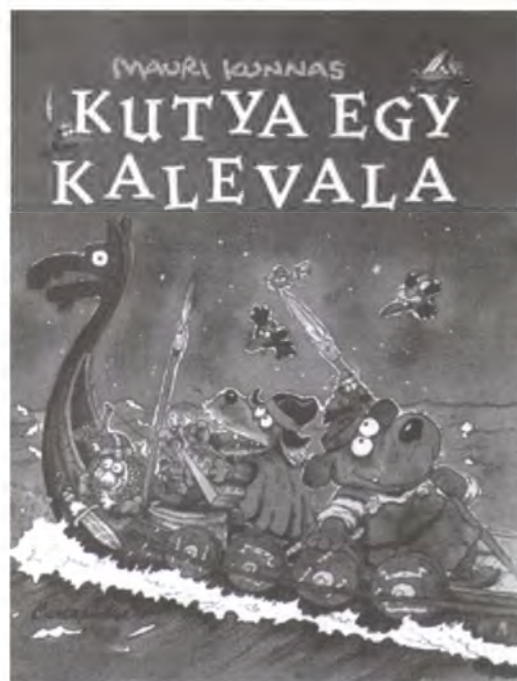
SERESTÉLY ZALÁN

Értette-e Vejnemöjnen a szavak jelentését?

Nem kutyautő munka a Jankó Szép Yvette-é. Nem tudom, egészen gyermekeknek szól-e, én azonban – hozzáolvasva/szimatolva a magam felcseperedett vizuális és textuális világai – minden mondatát élveztem, tulajdonképpen anélkül, hogy kétes időutazásokkal kellett volna kísérleteznem, hogy megidézzem az idők közül azt, amikor édesanyám még olyasmikkel korholt, hogy „kutyagumi az orrodra”. Nem hinném ugyanakkor, vigasztalok ezzel minden betűt és számot még nem vető kölyökkutyát, hogy velejét e csontnak kiszippantanám, egyáltalán ki tudnám szippantani, ha az elkövetkezőkben, meglett ebattamód, azon a szimaton vizslatnék tovább, melyet korábban elejtett vadak illatáról őriz az egyébként könnyen átejthető emlékezet. Azt mondják, az űzött vadnak a félelem edesebbé teszi a húsát, de – magunk közt szólva – nem hiszem, hogy lenne az a kutyabőr, amely el tudná rejteni tapogatózó, ingó lépéseim, szimatom így tehát semmi esetre sem űzés: csalható, csahos követés mindössze, finom szövegek madzagján rángatott ösztön.

Mauri, illetve Tarja Kunnas *Koirien Kalevalájának* magyar fordítása a Cartaphilus Könyvkiadó gondozásában jelent meg 2011-ben, Jankó Szép Yvette tolmácsolásában. A számos utánnyomást megért finn eredeti '92-ben látott napvilágot a Kunnas házaspár közös írói-grafikusi munkája nyomán. Népszerűsége talán nem pusztán az eposzeredeti paródiává vagy, pontosabb kifejezéssel élve, travesztiává való írásában keresendő. Némelyest hangsúlyosabb ennél a vizuális narráció transzponálása. Nem biztos, hogy mindannyian pontosan tudjuk, mit látunk, amikor Akseli Gallen-Kallela *Kalevala*-illusztrációit megpillantjuk valahol. Azt viszont sejteni vélem, hogy legtöbbünk „olvas-ta” – ha csak morzsáiban is – Elias Lönnrot *Kalevalájának* Gallen-Kallela teremtette vizuális szűzségét. Gallen-Kallela, aki egyébként enyhe szóval is elég termékeny képzőművész volt, a *Kalevala* számos epizódját megjelenítette az 1800-as évek végén, 1900-as évek elején.

Tette ezt, feltételezem, a Kunnas házaspár nagy örömére, ugyanis az alapvetően textusként létező eposz képi narrációvá való írása eleve létrehozta a mű elbeszélhetőségének egy másfajta patternek mentén elgondolható lehetőségét. Nem tudom, hogy majd' egy évszázaddal később pontosan mire is gondolhattak Kunnasék, azonban sejteni vélem, hogy valami olyasmire jöhettek rá – talán épp a képregény Európában is elharapódzó műfaja nyomán –, miszerint a *Kalevala* eposz

képi megjelenítése nem csupán arra szolgálhat, hogy kísérőül szegődjön a textushoz, hanem arra is, hogy egy másfajta narratív, illetve értelmezési keretet szabjon neki. Tulajdonképpen nehéz lenne megnyugtató pontossággal számba venni, hogy hányféleképpen teszi ezt, mégis ha valami megragadható kéne itt említenem, talán a szcenaritást emelném ki. Míg Gallen-Kallela „csak” az aktuálpolitikai, a nemzeti diskurzus felől, vagy éppen kultúrtörténeti szempontból reprezentatívnak vélt egyes jeleneteket („epizódokat”) jeleníti meg, a Kunnas házaspár következetesen (?) végigrajzolja a sztorit. Már amennyire következetesnek nevezhető egy írásbeli médium képpé fordítása. És azt hiszem, a kutya – nyilván csak az egyik – itt lehet elásva, ugyanis a képek, és ez fokozottan érvényes a könyvformátum révén egymás után felsorakoztatott képekre, szóval a képek olvasása más-milyen, mint a textusoké. Egy képes-könyv mint narráció szükségszerűen gyorsvágású, apró szcénákra tagolódik: minden lapozásra jut egy szcena. Ugyanis a recto-versóra kiterjedő töretlen, folytonos képkonstrukció még könnyen elképzelhető, ugyanakkor egy kép „továbbrajzolása” például ezen ívek fonákjára már kevésbé. Így történt az, hogy a *Kalevala* történetébe beleíródott annyi lapozás története: a permanens feldarabolódás, jelszakadozás. Azt hiszem, Lönnrot pulykamérgében elásta volna magát, ha életében kezébe akad Kunnasék elkutyult *Kalevalája*. Az a Lönnrot, aki mindent megtett egy tulajdonképpen csak halványan, olykor csupán inkonzisztens porcikáiban létező textus narratív folytonosságának

>>>>> folytatás a 16. oldalon

>>>> folytatás a 15. oldalról

a megteremtéséért. Nyilván ez számos átirással, találatással, latolgatással, kihagyással és betoldással járt: egy hiányos foltokkal tarkított, a keret körvonalaiából számtalan (szöveg)helyen kilógó kvázi-imaginárius puzzle összeállítása. A Kunas házaspár képi narrációja hasonló szakadozottságokat iktat a szövegbe, nem mellékes: egy eposz kompozíciójába, melynek műfaji szükségszerűségei – eredettörténet, hőstörténet, erős szűzsé – egyébként kimondottan vonzzák a kerek, jobban mondva lekerekített egészen törekvő szövegtagok, narrációs eljárásokat. Olyan eljárást találnak a vizuális történetmondás lehetőségével, mely a történet integritását ugyan megőrzi – hiszen alapvetően számol a gyermekközönséggel –, mégsem ringat a megnyugtató, mitikus folytonosság illúziójában. Tudósabb nyelvek úgy mondanák: demitizál, legalábbis időszemlélet tekintetében, egyelőre.

Kunnasék azonban ügyet sem vetnek minderre: képregényszerűen, vagy inkább talán diavetítést idéző tagoltságban hozzák kutyák, macskák és farkasok közös sztoriját, még abból az időből, amikor volt ilyen történet, abból az időből, amikor még fitymálva „éltek bele a világba, kutya-macska barátságba”. A történet jól (?) ismert szereplői mintegy eposzi seregzelem céljából felsorakoznak a könyv előszavát követő oldalon. Senki sem kutyálja meg magát, a kép teljes, a leosztás világos: kutyák, macskák, farkasok. A bizonyos genusba való sorolódás által az eposz karakterei eleve korlátozott és behatárolt mozgástérbe, valamint szereplehetőségeikbe írónak (ne gondoljuk, hogy ők maguk nincsenek ezzel a végleteig kibékülve), ami nagyon szépen (értsd: könnycsordultig humorosan) hozza az eposzi hősök szerepfolytonosságát.

A nyelv valahogy – és itt jelez-ném is, hogy lassan a fordítói ére-nyekre terelődik csaholáson – kutya egy átrágott kérdése ennek a munkának. Valahogy a helyén van minden: az állandó jelzők („vakkantó vén Vejnemőjnen”), a varázsigék, az alliterációk, a történet jellegzetes szóváltásai, még a kalevalai lüktetés is, csak éppen másra való vagy másképp. Úgy vagyok vele, mint a kutya, aki elás-ta a csontot, a két nappal később ki-ásott csont pedig mintha már nem is ugyanaz lenne. Valamit tett vele oda-lent a földben a... mi is? A nyüvek, a föld, az idő? Valami.

Vejnemőjnen semmit sem veszít táltos erejéből, még mindig könnye-dén mocsárba éneklő Joukahajnent, a tejföles szájú kandúrról, Lem-minkejnénről nem is beszélve, csak valahogy már a szavak nem jók ugyanarra, amire korábban, hiába ismeri teremő erejüket, nem akarnak teremteni, legalábbis nem úgy, vagy nem azt. Ezek a szavak ugyanis nem attól mágikusak Kunnasék és most

már Jankó Szép Yvette elkutyult vi-lágában, mert értelmük bárki elől el lenne zárva, hanem talán éppen azért, mert a szemünk láttára telnek fel jelentéssel. Mielőtt pontos szöveg-helyeket idéznék, meg kell jegyeznem, hogy nem fogok pontos szöveghelye-ket idézni. A könyv lapjai ugyanis számozatlanok. Ez a könyv – úgy tű-nik – nem arra készült, hogy sum-más kritikák idézzék, vagy hogy bár-kinek is növelje a hivatkozási indexét. „Főkritikusai” egyelőre amúgy sem értenek a mesterség eme igen kutya-ütő formájához. Az egyik kedvenc he-lyem így hangzik: „farkasból nem lesz szalonna, sem pedig hű oldalborda” – mondja ezt nyilván egy kutya, egy ku-tya férfi. A bibliai passzust idézni sem érdemes, valamint azt sem, hogy mi-ből nem szokott szalonna lenni. Ami viszont említésre méltó, hogy a szöveg úgy van megcsinálva, hogy folyton két – de a gyermeki perspektívával is kal-kulálva talán három – szinten lebeg. Hiszen mondja ezt a farkas, aki foly-ton a gyomrára gondol, mondja egy hímkultúra, amely saját oldalbordájá-ból származtatja a nőt, és tartja végül a mondás, amely nem hisz az embe-ri (értsd: farkas-) természet változás-ra való képességében.

A szavakba a szemünk láttá-ra hordanak jelentést a szcénák: „Szerencsére akkoriban hét-nyolc, sőt egyesek szerint kilenc élete volt min-den miákoló macskafinak”. E feltöl-tődésnek talán több forrását is érde-mes lenne beazonosítani: egyrészt ez iménti passzusra vonatkoztatva nyilvánvaló, hogy a mitikus „akkor”, az éppen „ekkor”-ra íródásában tárulko-zik fel most előttünk, ugyanis mi más tennének az illusztrációk, a vizuális narratíva, ha nem ezt az időbeli kö-zelítést, a jelenlevés, történetben ben-ne levés megkonstruálását. Másrészt a szöveg folyton lekövélt, kristályos kifejezésekkel, mondásokkal operál, ezeket akkomodálja az aktuális szcénára, amit nyilván nem tételezhe-tünk pusztán önkénynek (de talán még az is kevés, ha „csupán” gyermekka-cajt szolgáló invenciót látunk benne), hiszen éppen annak vagyunk tanúi, amint kiüresedett szemantikájuk va-lamilyen aktuális helyzetűdattal töltődik fel. Valamelyest talán Ottlik *Iskola a határon*ja is eszünkbe juthat, illetve a sajátos imperatívusz: néma gyermeknek értse csak meg az anyja a szavát! Harmadrészt pedig érdemes figyelni arra, hogy miként íródik bele az oralitás a textusba, illetve hogy mi-re való ez a beleíródás: „kutya... azaz macskagolt” – írja felül nyelvi testét folyton a narrátor, s az ehhez hasonló ráírások, dadogások, makogások, el-akadások, felülírások jelenlétét és ott-létét írják nyelvviségébe. „Vakkantó vén Vejnemőjnen vadonatúj vízi jár-gányt, barna bárkát barkácsolt, de nem ám kerges két kezével, hanem – tudós táltos lévén – csahos varázs-énekével. *Égett szája alatt a munka*” (kiemelés tőlem, S. Z.). Az esemény

nyelvre való, már-már erőszakosságá-ban látványos akkomodálása, azt hi-szem, ugyancsak e prezencia létrejöt-tét szolgálja.

Ezekkel – az egyébként belátha-tó funkciójú – technikákkal szemben vannak a szövegnek prozódiai érte-lemben kimondottan szép helyei, ver-ses átcsengések ebbe, az egyébként elég prózai, darabosan lüktető kale-valai világba: „ellejtett ott néhány el-ejtett hiúz is” – hangzik a haláltánc motívumait is idéző kantele-jelenet-ben, de ami talán ennél is szebb: „ki-csi híján készen állt a bikkfa bárka, mikor hipp-hopp néma csönd borult a tájra, kalapács hangja fennakadt, szekerce szava bennszakadt.”

A textuális, illetve vizuális narratíva között nem pusztán kísért-kísérő vi-szony működik. Különösen kedvelek egy helyet: „Am a kovács korán kelő húga, aranyos Annikki megneszelte a szándékát, szaladt rögtön gyanútlanul szendergő szelíd bátyjához, s próbált lelket, no meg csöppnyi önbizalmat ver-ni belé” – azt hiszem, ez az a helyzet, amire azt szokás mondani, „ez látnod kéne”. A szöveg alatt/fölött/között futó, azaz a szöveget belengő illusztráción Annikki vörös porázával „veri” a lelket az együgyű Ilmarinenbe.

Az ember egy adott pillanatban már azt sem tudja jóformán, hogy férfi-e vagy nő, akarom mondani: kutya-e vagy macska. Tulajdonképpen azon sem csodálkoznék lassan, ha kiderül-ne, hogy ugatok. Vannak ugyanis he-lyek, melyeknek sikerét talán csak a történetet hallgató gyermekarcon tartanám lemérhetőnek: „Macskunk macsósága elszállt”, „Ízomagyú Ilmarinen soha azelőtt nem látott ná-la szebb, kecsesebb szukát”, „Micsoda, hogy én Vejnőné? Híres leszek, sztár-feleség – csicseregte Ajnó transzban, lágy basszbariton szólamban”, „Kis szukácska, kis szukácska nem árt egy a háztartásba”.

Hogy dolgom túl ne lihegjem-csa-holjam, igyekszem is végére érni e nyomnak (no nem mintha lenne). A marakodás nyomán pozdorjává tört szampó darabjait Ilmarinen a népes, vitéz kutyasereg nyakörveibe, övei-be kovácsolja, pars pro toto alapon – eléggé el nem ítéltető módon –, bíz-va a mágikus erő kontinuitásában, Vejnemőjnen imája pedig velős cson-tot, meleg otthon „áldását”, derékalj-nak puha párnát, bolharontás elűzé-sét kéri az istenektől. Az utolsó kép emlékeztet: puha pamlagon hever a meleg szoba fogságában Vejnemőjnen valamelyik távoli leszármazottja, mordul, vicsorít, egy Lemminkejnen forma girhes macskafi pedig az abla-kon túlról szítja a kedélyeket. Az „ál-dás” hát teljesült, a gond talán csak az, hogy Vejnemőjnen soha nem értet-te igazán a szavak jelentését.

Mauri Kunnas-Tarja Kunnas:
Kutya egy Kalevala. Cartaphilus
Könyvkiadó, 2011. Fordította:
Jankó Szép Yvette

LOVASSY-CSEH TAMÁS

TESZT-keresztmetszet

Május 19-27. között zajlott a Temesvári Eurorégiós Színházi Találkozó, ismeretebb nevén, a TESZT. A Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház által lebonyolított közel tíz napos rendezvény, a szervezők elmondása szerint a találkozóról szólt. Olyan fórumot kívántak kialakítani, ahol a szakma és a közönség megismerheti egymást vagy újra találkozhat. Hogy milyen egy jó színházi fesztivál, arra számos választ adtak már, de egy biztos: mernie kell őszintén beszélni önmagáról, a szakmáról, és ha a helyzet megkívánja, őszintén kell vallania az előadások hiányosságairól is. Ez utóbbitól eltekintve, a TESZT szervezői sikeresen oldották meg a feladatot, és néhány olyan előadást is meghívtak, melyek túlléptek azon a sablonos közepszerűségeken, melyet sok esetben kénytelen elviselni az erdélyi színházba járó. A továbbiakban ezek közül említünk meg néhányat, a teljesség igénye nélkül.

A fesztivál első napja Henrik Ibsen *Peer Gynt* című darabjának előbemutatójával indult, Horváth Csaba rendezésében. Az „északi Ember tragédiája”-ként is emlegetett darabot ez esetben mozgásszínházi előadásként vitték színpadra a Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház és a budapesti Forte Társulat. Amennyire *Peer Gynt*, a nyughatatlan, saját lehetőségeit kutató férfi személyisége ellentmondásos, annyira kettős érzések kavarnak bennem a látottakkal kapcsolatban. Kétségtelenül komoly művészi teljesítmény a darabot folyamatosan megtölteni és működtetni a hol szimbolikus jelentéstartalommal bíró, hol pedig zavaróan egyértelmű mozgáselemekkel. Az mindenképpen előnyére válik az előadásnak, hogy a Forte Társulat tapasztalt táncosai, láthatóan minden szakmai tudásukkal azon vannak, hogy segítsék a temesvári színház prózai színészeit, és egyensúlyt teremtsenek mozgás és szöveg között. Mert Ibsen darabját nem „vágták meg”, a teljes szöveget megtartották. Valószínűleg ez eredményezte azt, hogy a második felvonás közepétől jó néhány néző kezdte kellemetlenül érezni magát, hiszen senki nem számított arra, hogy rögtön a TESZT első napján egy több mint három órás előadás-hoz lesz szerencsénk. Ki kell emelnünk a címszerepet játszó Balázs Attila játékát, aki az előadás egészében egy, a végletekig összpontosított és átgondolt színészi teljesítményt nyújtott. Az előbemutató másik „kiemeltje” az Ase-t játszó színész, Zarnóczai Gizella színpadi jelenléte, aki bár elismert táncos, a *Peer Gynt*-ben prózai szerepet osztottak rá. Első látásra meglepő megoldás ez, mely ugyanakkor jelzi: vannak olyan pillanatok, mikor a szavak ereje nélkülözhetetlen, és sokkal kifejezőbb lehet egy hintaszékben ücsörögni (ahogy azt Ase teszi), mint bonyolult koreográfia szerint bejárni a játékteret.

Senkit nem ért váratlanul, mikor a TESZT programjában felfedezte a Nézőművészeti Kft. és a Szkéné Színház egyik előadását, melyben a temesvári fesztivál visszatérő vendégei szerepeltek: Mucsi Zoltán, Scherer Péter és Katona László. A Szabó Máté rendezésében bemutatott Harold Pinter-darab (*A gondnok*) lehetett volna bármennyire is rossz, a temesvári közönség bizonyára kitörő lelkesedéssel fogadta volna, hiszen valószínű kultusz alakult ki a Mucsi-Pepe páros köré. Szerencsére az előadás jó volt, a siker sem maradt el. A lecsúszott hajléktalant alakító Mucsi egyike azon magyar színészeknek, akik egy semmivel össze nem téveszthető játékmódot képviselnek: leghíresebb alakításai és az interneten is keringő, kultikus megjelenései „a nép egyszerű gyermekévé” tették, mely állandósult szerepet, láthatóan, előszeretettel alakít. Az improvizációk során olykor szabadszájú színész, Pinter kötött szövegében sokkal inkább azt a gesztusvilágot emelte be, mely egyaránt tükrözte az utca emberének elesettségét (a kérésre nyújtott kéz, az erősebbel szembeni meghajlás és védekezésből eredő támadás),

szóval meg az előadás során, igyekszik kerülni a konfliktusokat, majd egyszer csak megtörténik az, amire mindenki vár: mikor Aston azt hiszi, senki nem hallja, szabad utat enged érzéseinek. Teszi mindezt olyan szuggesztív és magával ragadó módon, hogy az rányomja bélyegét az előadás hátralevő részére. A valószínűleg már rutinos TESZT-látogatók valósággal várták azt a fajta energiával telített és ugyanakkor improvizatív játékot, mely a Mucsi-Pepe páros védjegyévé lett, amely azonban Harold Pinter darabjában nem nyerhetett teret. A hatásos monológ után taps valószínűleg annak is szólt, hogy kiemelkedő színészi játékot láthattunk a TESZT harmadik napján.

Háy János darabja, *A Gézagyerek* felolvasó-színházi keretek között is megállná a helyét, hiszen a szöveg önmagában is életképes, olvasmányos és gond nélkül hallgatható annak ellenére, hogy véleményem szerint köszönő viszonyban sincs a magyar valósággal. A Szabadkai Népszínház Magyar Társulatának bemutatója mégis nagy sikert aratott. A Bérczes László által színpadra vitt kortárs magyar darab úgy mutatja be egy kis magyar falu autista gyerekének élet-történetét, hogy közben igyekszik, a maga sajátos, groteszk humorával, egy bizonyos társadalomkritikát is mondani a

Nézőművészeti Kft., Szkéné Színház – Harold Pinter: *A gondnok*. Scherer Péter és Mucsi Zoltán

valamint az évek során megformált szerepek egy-egy mozzanatát. Az egymással szemben helyet foglaló nézők közrezárják a három színészt és azt a játékteret, melyet egy elhanyagolt padlásszobává alakítottak át. Így nem csak nézőtársainkkal nézünk farkasszemet, hanem az emberi kiszolgáltatottság, tehetetlenség és elesettség problematikájával is. A néha zavarba ejtő közelség színész és néző között még inkább súlyt ad a felvonultatott problémáknak, és Aston monológja (Scherer Péter előadásában) így éri el azt a hatást, mely nyílt színi tepsot eredményezett. A nadrágjaiba görcsösen kapaszkodó, zavarodott figura csak néhány mondat erejéig

mai magyar falu világáról. Az amfiteátrumszerű színpad miatt a nézők körbeveszik Gézagyeret, aki így az előadás során nem is menekülhet ebből a szorítástól: nincs kiút a problémák elől, a hétköznapi szürkeségében egyre inkább elmerülő szereplők kénytelenek ebben a szűk térben élni és megmaradni. De ki is ez a Gézagyerek? – tevődik fel a kérdés. Valószínűleg bárki lehetne, de ugyanakkor senki. Bárki, aki egy közösségnek kiszolgáltatva, megpróbálja felkutatni élete igazi értelmét, de ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy *A Gézagyerékben* be-

>>>>> folytatás a 18. oldalon

>>>> folytatás a 17. oldalról

mutatott sorstragédia nem állja meg a helyét, hiszen egy Háy-féle település sok módon reagálhat egy autista gyerekre, de az ilyen jellegű ügyetlen segítőkészséget aligha tapasztalhatjuk. Az előadás során – természetesen – nevetünk a poénokon, és ezáltal egy egész világon, de mégis ott van a közelgő tragédia nyomasztó tudata, a tény, hogy Gézagyerek a kezdeti fellángolás ellenére ismét magába forduló, elesett személyé válik. A címszerepet alakító Pálfi Ervin nincs könnyű helyzetben, mikor egy olyan figurát kell megformálnia, aki nagyban függ a vele együtt színpadon lévő játékosok intenzitásától. Kétségtelenül hiteles az autisztikus vonásokat mutató férfi jellege, ám a nézők figyelmét annyira elvonják a mellékszereplők zavarba ejtően realiztikus alakjai (a kendőzetlen nyíltság, a mindennapi életből ihletett trágárság és szürke együgyűség), hogy Gézagyerek sorstragédiája nem tud életképes lenni az előadás egészében. A drámaiság Gézagyerek és a körülötte élő személyek kapcsolatából bontakozik ki, főként a Csernik Árpád (Banda Lajos) és Mess Attila (Herda Pityu) által alakított egyszerű munkások segítő szándékának együgyűségéből. Kettejük játéka az, mely meghatározza az egész előadás hangulatát, az általuk elmondott szabad szájú replikák és őszinte elszólások adják a tényleges dinamizmust. Az egész előadás során érezhető, hogy Bérczes László jó ismerője a Háy János által képviselt világképnek, és értő kezekkel nyúlt darabjához. Amit a szövegből ki lehetett hozni – úgy, hogy ne legyen túlzottan szájbarágó és közhelyes –, azt Bérczes megtette.

A TESZT egyik kiemelkedő előadásának számított a negyedik napon látott *Godot-ra várva*. A Forte Társulat előadásának erőssége abban áll, hogy tudatosan használja mindazt a humort és könnyedséget, mely megtalálható az amúgy nyomasztó darabban. Mozdásszínház és szöveg szerencsés találkozása az előadás, Kádas József (Vladimir) és Krisztik Csaba (Estragon) teljesítménye pedig végig fenntartja a nézők figyelmét, hiszen egyik akrobatikai elem a másikat követi. A közel két órás előadás szervezőeleme a labda. A kerek tárgy, mely bármerre elgurulhat, pattanhat és csapódhat, végig jelen van a színpadon. A két főhős botrányos ügyességgel cselezget, közben pedig teljes lényükkel koncentrálnak az amúgy is komplex karakterek megformálására. Paradox módon az emberi tehetetlenség és eszköztelenség bemutatására a folyamatos mozgást választotta Horváth Csaba rendező. Az üres térbe belógó kötélt, a felfestett országot és a már említett labda mind arra szolgál, hogy a magukra hagyott csavargók tragédiája még erőteljesebben hasson. Lucky és Pozzo – Horváth Virgil és Andrassy Máté játéka az úr-szolga viszonyrendszer mintapéldája is lehetne, hiszen pont azt mutatják meg Beckett művéből, ami a leginkább jellemző rá: az egymásrautaltság fullasz-

tó kényszerét. A nézőktől is fokozott koncentrációt igénylő szöveg, a folyamatos mozgás miatt, könnyebben fogyasztható, és csak néha kezdünk el aggódni a színészek testi épségéért egy-egy merészebb csel során.

A fesztivál utolsó napja a román és a német nemzeti színházé volt. Jól mutatja ez is azt a fajta nyitottságot, mely a temesvári színházi élet egyik meghatározója és értéke is lehet. Különös tény, hogy a TESZT során látott tizenöt előadásból a Mihai Eminescu Nemzeti Színház *Switch* című produkciója volt számomra a legmeghatározóbb. A Frenák Pál koreográfus által színpadra vitt darab sokkal inkább nevezhető mozgásszínházi előadásnak, mint prózai műnek. A szöveg, mely Varga Mátyás bencés szerzetestől származik, lényegében csak egy képlekeny keretet szolgáltat a látottaknak, melyet a román színház prózai színészei és két magyarországi vendégművész (táncos) kell megtöltsön tartalommal. Az üres térbe helyezett hatalmas tárgyalóasztal, a érzelemmentes, fehér maszkok

csak a címe miatt is – látványos jeleneteket ígért, nem beszélve a kialakított díszletről, mely egy Mountain Bike-pályát imitált. Ennek ellenére az előadás sok mindent érintett, de a biciklizést alig. A Radu-Alexandru Nica rendezésében látott darab igyekezett betekintést engedni a kommunikáció hiányában kialakuló emberi válságokba, az elidegenedés és magány állapotában vegetáló személyek tragédiájába, de tényleges drámaiságot egyetlen momentum sem teremtett. Könnyen fogyasztható, de a valódi mélységeket elkerülő darabot láthattunk.

Kilenc nap természetesen nem elég ahhoz, hogy átfogó képet kapjunk egy eurorégió színházi felhozataláról. Igaz ez annál inkább, mert elnézve az előadásokat, néha az az érzésünk támadt, hogy sokkal inkább baráti alapon került be egy-két produkció, mintsem a szigorú szakmai elvárások alapján. Ez önmagában még nem lenne baj, ha a minőség annyira magától értetődő lenne tájainkon. Ennek köszönhető, hogy néhány

Forte Társulat – Beckett: *Godot-ra várva*. Jelenet az előadásból

és a háttérben történő vetítés szürrealis színpadi helyzetet teremt, ahol lehetőség nyílik az egyéni sorsokra való reflektálásra és az emlékezés módozatainak felkutatására. A nézőkkel való kapcsolatteremtés elkerülhetetlenné teszi, hogy a látottak valamilyen módon hassanak ránk. Jó választás volt a *Switch* bemutatni a TESZT utolsó napján, hiszen az egy órás előadás akár az egész fesztivál összegzőjének is tekinthető: itt találkoztak kultúrák, színházi beszédmodok, különböző helyről származó művészek, és a közönség is közelebb kerülhetett a színpadon megszülető világhoz.

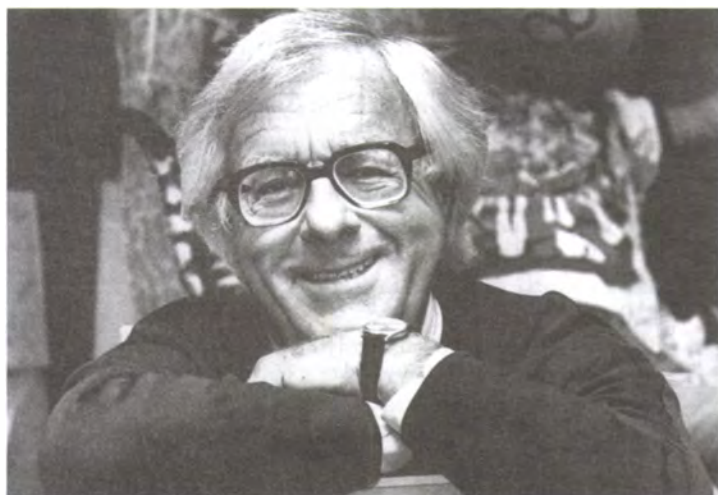
Az Állami Német Színház Volker Schmidt *Die Mountainbiker* című darabját mutatta be. A sokak számára egzotikusnak ható német nyelvű előadás – már

olyan előadás is becsúszott a TESZT programkínálatába, melyről nem szívesen ír az ember. Megtörtént, elmúlt, lépünk túl rajta. Összességében elmondható, hogy a temesvári fesztivál igyekezett közvetlen, nyitott hangvételt megütni és megteremteti az igazi fesztiválhangulatot. Ehhez hozzájárultak a fellépő zenekarok (a Béla-műhely, az Eugenia és a Borsi Kovac & La Campanella) és azok a szakmai beszélgetések, valamint spontán módon kialakuló társalgások, melyek szintén szerves részét képezték a rendezvénynek. Hogy jó úton halad-e a TESZT? Nem tudom. Egy biztos: aki nem szereti a színházi világra olykor jellemző hideg távolságtartást, a leküzdhetetlennek látszó alá-fölérendeltségi viszonyokat, annak Temesváron a helye.

PAPP ATTILA ZSOLT

Az utolsó marsbéli költő

Ray Bradbury 1920–2012

Nemrég, egy budapesti könyvesboltban hezitáltam, hogy megvásároljam-e Ray Bradbury *Gyógyír búskomorságra* című, magyarul újabban megjelent novelláskötetét (az Agave kiadó példás következetességgel publikálja – esetenként: újra – évek óta a műveit) vagy egy másik könyvre költsem korlátozott pénzkeretemet. Azért döntöttem a másik mellett, mert egészen biztos voltam benne: Bradbury könyvét előbb-utóbb úgyis ott tudhatom majd a polcomon; minek hát sietni. És most, hogy eltávozott ő is – a fantasztikus irodalom igazi nagymesterei közül talán utolsóként – az örök túli mezőkre, sokadszorra is fellapoztam a *Marsbéli krónikákat*, hogy meggyőződhessem róla: valóban nem kell sietni, soha, sehová. A sietség az emberi kultúra ellensége.

Aki siet, nem tud csendben, megilletődötten megállni a marsi éjszakában, hogy beszívja a végtelen szabadság ritkás levegőjét, és ébren álmodjék az évszázadok óta halott, néma városokról, ahol bolyong talán még némely furcsa szerzet, eltévedve az Idő általunk érzékelhetetlen dimenzióiban. „Milyen szaga lehet az Időnek? Mint a por-nak, az órának meg az embernek. És milyen hangja van az Időnek? Mint a kopogó víznek egy sötét barlangban és mint a sírásnak és mint üres ládák tetejére gördülő göröngyöknek és mint az esőnek. És tovább, milyennek látszik az Idő? Az Idő olyanok látszik, mint egy fekete szobában csendesen hulló hó, vagy mint egy némafilm egy régi moziban, mint százmilliárd arc száll, száll a semmibe, mint az újévi léggömbök. Ilyen az Idő szaga, hangja, képe.” Aki ezt meg sem próbálja átgondolni, az minden régít leromboló, esztelenül haladó sietségében egyszer csak észrevétlenül oda jut, hogy könyveket éget, mint a *Fahrenheit 451* „tűzőrei”, és nem érzékeli majd, ha *Gonosz lélek közeleg*. Tévednek, akik azt gondolják, hogy Ray Bradbury egy (mégoly kiváló) tudományos-fantasztikus író volt csupán: költő volt, a legjobb – mert vizionárius – fajtából, akit nem érdekelt különösebben a technológia egzakta világa. Olvasni őt olyan, mint egy magányos, hajnali séta lehet az úrben: borzongató, mélabús és felemelő érzés.

Olvasom, hogy készül (igaz, magánkezdeményezésre) az első Mars-expedíció, melynek tagjai nem is térnének vissza a Vörös Bolygóról. Nem tudom, eljutnak-e oda valaha is földi emberek, de ha igen, jól fűleljenek, hogy a kihalt, ősi városok utcáin, a holt tengerek partján, a marsi éjszakában hol szólal meg váratlanul egy telefon – mert nem kérdéses, ki lesz a vonal túlsó végén.

KÓDEX –

[...]

Mit jelent az irodalomban a *fiatal*? Mit jelent a *fiatal irodalom*? Ezt a fogalmat nagyon sokszor írjuk le különböző kritikákban, elemző szövegekben, de vajon belegondolunk-e abba, mit jelent? Egyrészt természetesen időegységet határoz meg: valaki 23 éves, 32 éves, 47 éves; de mintha lenne a fogalomban egy halkán a jelentésfalra tapadó, minőségjelzői akcentus is. Egészen a közelmúltig fiatal alkotónak számított egy 3–4 kötettel rendelkező író, vagy egy negyvenéves filmrendező. Mintha azonban ez a tendencia változna napjainkban. Talán végre beérik a fiatalság fogalma, és abszolút, értékminősítő meghatározás helyett flexibilis viszonyfogalomává válik.

Az ezredforduló óta az irodalomban, az irodalmi nyilvánosságban, a mind jobban mediatizált irodalmi közegben az akceleráció folyamatjelensége figyelhető meg. Sokkal hamarabb jelentkeznek kötetek a költők, recenziókkal a kritikusok. A blogvilágban a publikálás olyannyira magától értetődő és egyszerű, mint a lájkolás kellően addiktív intézménye. A neten publikálás persze kezdődött, de mindenképpen újragondolásra készteti a szöveg megrögzött textológiai fogalmát. „*Próza az, amit kinyomtatnak*” – írta Ottlik a *Prózában*, azaz kinyomtatva. A hálóra feltett szövegek azonban hipertextualitásuk révén, bármelyik pillanatban megváltozhatnak, méghozzá nyom nélkül; a filológiai háttértörténet, a változáskrónika csakis abban az esetben rekonstruálható, ha az illető szánt szándékkal, úgyis mondhatnánk *feltett szándékkal*, úgy állítja be az alkalmazásokat, hogy megmaradjon az alakítás organikus szerkezete, ha nem így tesz, akkor síkká válik a processzus, nincsen térbeli kiterjedése az időbeli változásnak.

Néhány évvel ezelőtt ahhoz, hogy egy szöveg megjelenhessen, nyomtatott, tehát valamilyen módon szerkesztett felületet kellett találni a szerzőnek – abban az esetben, ha nem fénymásolatban vagy a faliújságra kifüggesztve akarta terjeszteni írását az illető. (Alighanem Luther Márton se bajlódna manapság a wittenbergi Schlosskirche kapujával sokat, blogján osztaná meg 95 pontját a nyilvánossággal.) A professzianizálódás folyamata gyorsult fel az elmúlt években: az intézményesülés, a szerzői kiépülés mozzanatai. Ennek külön tétele, irodalomkritikai közhelye és iskolapéldája a *Telep* története.

A fiatal költészet nem feltétlenül jelent generációs lehatárolást. Példának okáért a 38 éves, experimentálisabb kedvű Orcsik Roland inkább tűnik fiatal költőnek, mint a konzervatívabb poétikákkal dolgozó, papíron csupán 31 esztendőes Babiczky Tibor. A fiatal költészet tehát esztétikai fogalom is, de közben közösségi azonosságteremtő, és ekképpen azonosságvesztő aktivitással is rendelkezik. Paradigmában: mi fiatalok vagyunk, ti fiatalok vagytok, ők már nem fiatalok. [...]

Szegő János: A fiatal magyar költészet önkritikája. Közelítésváltozatok a fiatal magyar líra belső kritikájához. Bárka, XX. 2012/3

– INDEX

Augusztusi évfordulók

- 1 – 135 éve született Alexandru Antemireanu román író
180 éve született Baksay Sándor író
- 2 – 120 éve született Pavio Jasvili grúz költő
210 éve született Nicolas Patrick Wiseman ír költő
- 3 – 130 éve született Bartók György filozófus
85 éve született Beke György publicista
85 éve született Csanda Sándor szlovákiai magyar író
- 4 – 90 éve halt meg David Frischmann héber író
220 éve született Percy Bysshe Shelley angol költő
120 éve született Sipos Domokos erdélyi író
- 5 – 160 éve halt meg Frantisek Ladislav Celakovsky cseh költő
440 éve halt meg Jichák Luria héber költő
90 éve született Marin Preda román író
- 6 – 120 éve halt meg Wolodimierz Dionizy Wolski lengyel költő
- 7 – 200 éve született Giulio Carcano olasz költő
- 8 – 170 éve született Csengey Gusztáv író
110 éve született Saša Pană román költő
- 9 – 150 éve született Augustus Delavs lett író
50 éve halt meg Hermann Hesse német író
820 éve született Minamoto no Szanatomo japán költő
- 10 – 330 éve halt meg Giovanni Sagredo olasz író
- 11 – 170 éve született Octave Feuillet francia író
- 12 – 185 éve halt meg William Blake angol költő
60 éve halt meg Perec Markis jiddis költő
- 13 – 210 éve született Nikolaus Lenau osztrák költő
140 éve született Otto Manninen finn költő
- 14 – 40 éve halt meg Jules Romain francia író
460 éve született Paolo Sarpi olasz író
100 éve született Erwin Strittmatter német író

- 15 – 170 éve született Csepregy Ferenc drámaíró
580 éve született Luigi Pulci olasz költő
- 16 – 180 éve született Wilhelm Wundt német pszichológus
- 17 – 60 éve halt meg George Magheru román költő
- 18 – 35 éve halt meg Déry Tibor író
130 éve halt meg Petar Preradovic horvát költő
- 19 – 135 éve született Barabás Ábel irodalomtörténész
350 éve halt meg Blaise Pascal francia filozófus
- 20 – 140 éve halt meg Dimitrie Bolintineanu román költő
185 éve született Charles De Coster belga író
- 21 – 250 éve halt meg Mary Wrothley Montagu angol író
- 22 – 410 éve halt meg Abu 'l-Faol Állami iráni író
40 éve halt meg Nichifor Crainic román költő
185 éve született Emil Quenten finn költő
- 23 – 160 éve született Domenico Ciampoli olasz író
110 éve halt meg Lauka Gusztáv író
420 éve született Fulvio Testi olasz költő
- 24 – 35 éve halt meg Kós Károly
440 éve halt meg Pierre de la Ramée francia filozófus
20 éve halt meg Székely János erdélyi költő, író
- 25 – 135 éve született Janis Jaunsudrabins lett író
- 26 – 110 éve született Petrusz Harisz görög író
- 27 – 110 éve született Jurij Ivanovics Janovszkij ukrán író
30 éve halt meg Végh György költő
- 28 – 130 éve született Erik Gustav Hellström svéd író
- 29 – 410 éve halt meg Sebastian Fabian Klonovic lengyel költő
380 éve született John Locke angol filozófus
150 éve született Maurice Maeterlinck belga költő
- 30 – 90 éve halt meg Georges Sorel francia filozófus
185 éve született Szilágyi Sándor történész
- 31 – 85 éve született Dan Deşliu román költő
- ? – 360 éve született John Wise amerikai író

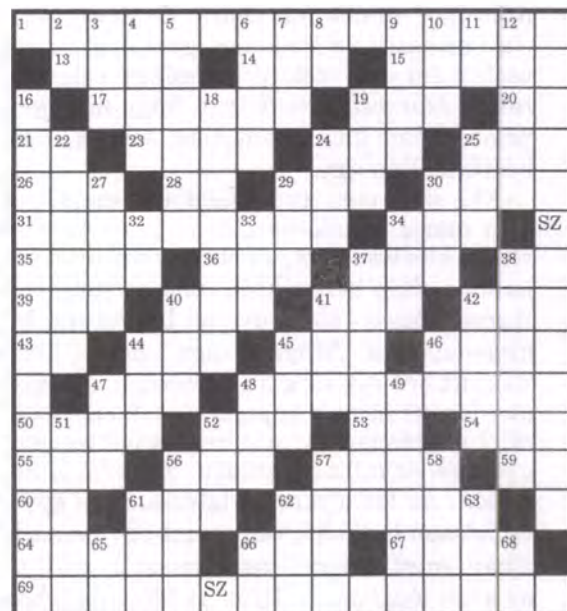
Beszéd

VÍZSZINTES

1. Grácián megállapítása; első rész. 13. Szalmaköteg. 14. Titkon figyel. 15. Gogol műve. 17. Atölelő. 19. Holland városka. 20. Hangzópáros. 21. Zeusz kedvese. 23. Male ... 24. Becézett Attila. 25. Görög vizsályistennő. 26. Bemondik! 28. A tantál vegyjele. 29. Orosz hármas. 30. Történelmi idősorok. 31. Serkentés, ösztökélés. 34. Lao-ce izmusa. 35. Terménytároló. 36. Talpon van. 37. Felső végtag. 38. A házba. 39. Beóciai hős. 40.... Klub; tévéadó. 41. Egykori tömegmérték. 42. Mely ideig. 43. Kissé önző! 44. Kénre utaló idegen előtag. 45. Lep. borít. 46. Angol női név. 47. Szintén, angolul. 48. Rébusz megfejtése. 50. Francia folyó. 52. Rin-tin-...; hollywoodi kutyaszár. 53. A rénum vegyjele. 54. Zavart Liz! 55. Máltai, német és osztrák autójelzés. 56. Idegen művészet! 57. Juhhodály. 59. Idegen előtag: tojás, pe-te. 60. Kicsinyítő képző. 61. Keserűsége fogalom. 62. Parancsol, rendelkezik. 64. Idegen előtag: kevés. 66. Pásztorlánc kel-léke. 67. Huszárvégtag. 69. Grácián meg-állapítása; második, befejező rész.

FÜGGŐLEGES

2. Belső hiba! 3. Bejglitöltelék. 4. Skan-dináv férfinév. 5. Tokió reptere. 6. ... achtung!; Le a kalappal! 7. Idegen előtag: új. 8. Ugyancsak. 9. Jászvásár román ne-ve. 10. Néma nézés! 11. Dobolni kezd! 12. Dolgozatot készített. 16. Eredeti helyére gyömöszöl. 18. Azt a helyet nézni tudó. 19. Becézett Otília. 22. Nagyot vág a hátára. 24. ... poetica; költészettan. 25. Egykori hordómérték. 27. Teherán a fővárosa. 29. Lapos edény. 30. Váltott evezőlapát. 32. Azonos betűk. 33. Azonos római számok. 34. Hajófar. 37. Borfajta. 38. Kritizáló. 40. Folyó, spanyolul. 41. ... It Be; a Beatles slágere. 42. Afrikai ország. 44. Lábuji, an-golul. 45. Vége a francia filmnek! 46. Már kezdődik! 47. Rövidítés cégtáblán. 48. Mely személyt? 49. Emeletről a földszint-re lopózik. 51. Itt, alul (népies). 52. Olasz hármas. 56. Ipa. 57. Felvonás, olaszul. 58. Monori ...; színésznő. 61. Egon becene-ve. 62. Az urán, az oxigén és a vanádium vegyjele. 63. Esetleg. 65. Papírmérték. 66. A bárium vegyjele. 68. Igekötő.

A Helikon 13. számában megjelent Háy című rejt-
vény megfejtése: *Ítélet éjsza-
kaja; Varró Gábor igazsága.*

BOTH LÁSZLÓ

Az oldalt gondozta **NAGY MÁRIA**

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca.

Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja.

Redacția Helikon susține și promovează municipiul la titlul de Capitală culturală europeană.

Szerkesztőségünk támogatja a Városi Tanácsot az Európai Kulturális Főváros cím elnyerésében.

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN

Főszerkesztő helyettes: KARACSONYI ZSOLT

Feladás titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:

KIRÁLY LÁSZLÓ

SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:

DEMETER ZSUZSA: kritika

MÓZES ATTILA: próza

PAPP ATTILA ZSOLT: társelmélet

RÁKÓSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Szerkesztőség: NAGY MÁRIA: nyomtatja a Miskolczi Református Sajtóközpont

A szerkesztőség címe: 400217 Cluj-Napoca, str. Câmpeni 13. Postafiók 245. telefon: (004) 0264 431690. telefon/fax: (004) 0264 431 577. villámposta: kviri.helikon@gmail.com

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg — kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220—6288 Honlap: www.helikon.ro